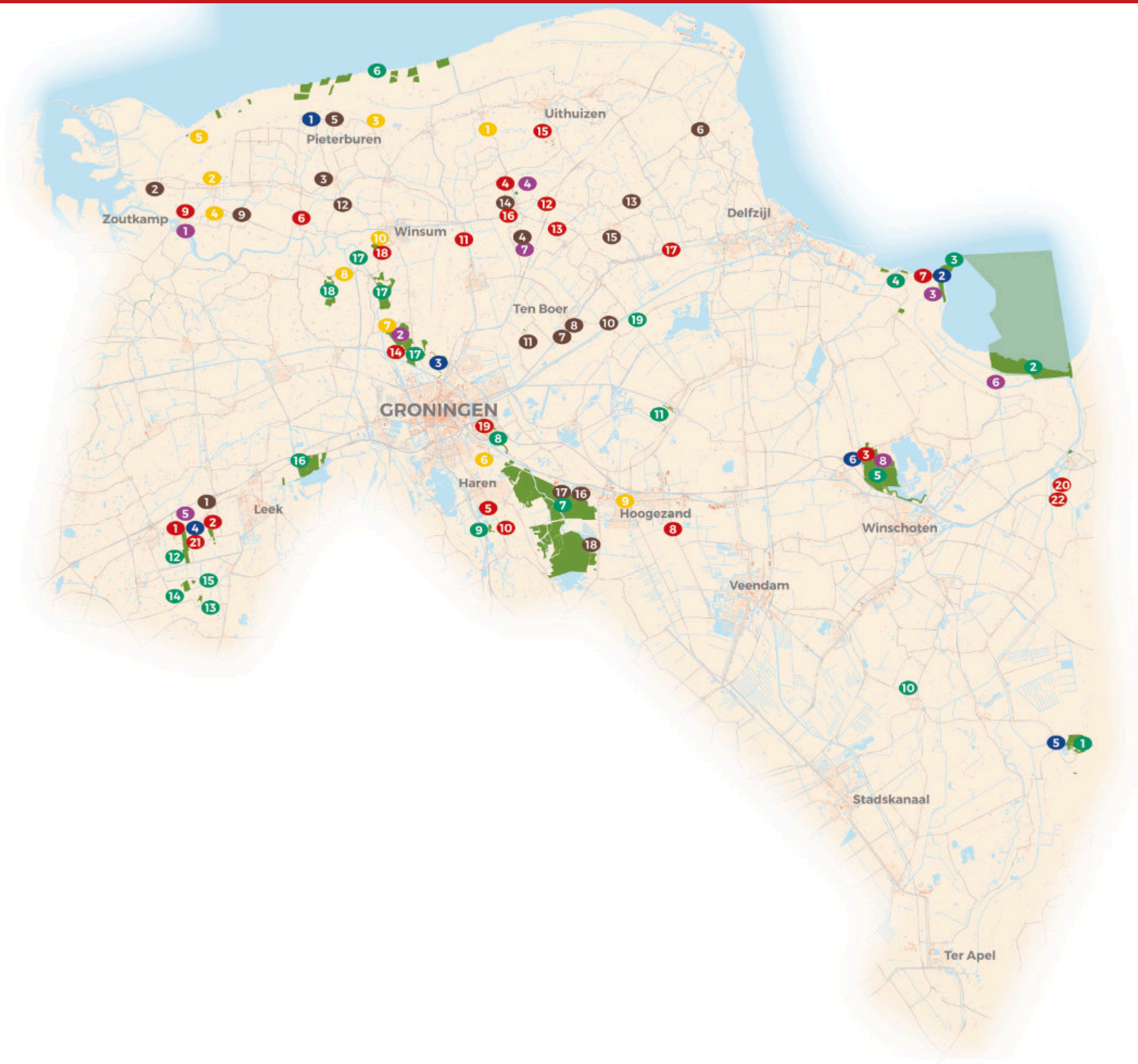

De kracht van het Noorden

Het Groninger Landschap in kaart

LEGENDA

Natuurterreinen

- 1 Bourtangerveld, Bourtange
- 2 Dollard, Finsterwolde (o.a. Dollardkwelders en wadplaten)
- 3 Polder Breebaart en Punt van Reide, Termunten
- 4 Grootte en Kleine Polder, Termunten
- 5 Landgoed Ennemaborg, Midwolda
- 6 Groninger kwelders en binnendijkse parels (o.a. Klutenplas en Feddema's plas)
- 7 Hunzedal (o.a. Zuidlaardermeer, Westerbroekstermade-polder, Kropswolderbuitenpolder, Leinwijk, Wolfsbarge, Oostpolder, Onnerpolder, Oosterpolder en Harener Wildernis)
- 8 Hunzezone en Hunzeboord, Groningen
- 9 't Hemrik, Haren
- 10 Dokter Hommesbos, Onstwedde
- 11 Overbos bij Fraeylemaborg, Slochteren
- 12 Landgoed Coendersborg, Nuis
- 13 Harense Bos, Zevenhuizen
- 14 Nanninga's Bos, Zevenhuizen
- 15 Bolmeer, Zevenhuizen
- 16 De Onlanden, Lettelbert (Lettelberterpetten en oeverlanden Leekstermeer)
- 17 Reitdiep (o.a. Koningslaagte en Paddepoel)
- 18 Medenertilsterpolder, Ezinge
- 19 Katerhalsterbos, Overschild

Erfgoed

- 1 Coendersborg, Nuis
- 2 Iwema Steenhuis, Niebert
- 3 Ennemaborg, Midwolda
- 4 Borg Ewsum, Middelstum
- 5 Villa De Vennen, Haren
- 6 Luchtwachttoren 701, Warfhuizen
- 7 Bunkers Fiemel, Termunten
- 8 Veenborg Welgelegen, Sappemeer
- 9 Kalkoven en Kaap Garmt, Zoutkamp
- 10 Villa Weltevreden, Glimmen
- 11 Boerderij De Haver, Onderdendam
- 12 Boerderij Plaats Melkema, Huizinge
- 13 Boerderij Occo Reintiesheerd, Stedum
- 14 Boerderij Paddepoel, Adorp
- 15 Villa Barmerhoek, Doodstil
- 16 Molenhuis, Westerwijtwerd
- 17 Steenfabriek Rusthoven, Wirdum
- 18 Boerderij Klein Garnwerd, Garnwerd
- 19 Boerderij Euvelgunnerheem, Groningen
- 20 Boerderij Mellemaheerd, Bad Nieuweschans
- 21 Boerderij Niebert
- 22 Villaboerderij Hamdijk, Bad Nieuweschans

Vakantiewoningen

- 1 Enkhuizen, Zoutkamp
- 2 Harssensbosch, Adorp
- 3 Olle Tjoard, Termunten
- 4 Ewsum, Middelstum
- 5 Börgbloemke en Coendersborg, Nuis
- 6 Trekkershutten, Finsterwolde
- 7 Molenaarswoning, Westerwijtwerd
- 8 De Kerkuil, Midwolda

Bijzondere plekken

- 1 Helwerder Wierden, Usquert
- 2 Boerenerven Ulrum, Ulrum
- 3 Oude Dijk, Den Andel
- 4 Wierdekerkhof Olle Weem, Houwerzijl
- 5 Eendenkooi Nieuw Onrust, Hornhuizen
- 6 Klooster Yesse, Haren
- 7 Wierdebegraafplaats, Wierum
- 8 Wierde, Feerwerd
- 9 Klokkentoren, Hoogezand
- 10 Fruitgaard Oldenzijl, Winsum

Molens

- 1 Nieberter molen, Niebert
- 2 De Onderneming, Vierhuizen
- 3 De Lelie, Eenrum
- 4 Zeldenrust, Westerwijtwerd
- 5 De Vier Winden, Pieterburen
- 6 Ceres, Spijk
- 7 Bovenrijge, Ten Boer
- 8 De Widde Meuln, Ten Boer
- 9 De Zwaluw, Zuurdijk
- 10 Fram, Woltersum
- 11 Germania, Thesinge
- 12 Hollands Welvaart, Mensingeweer
- 13 De Leeuw, Zeerijp
- 14 De Hoop, Middelstum
- 15 Stormvogel, Loppersum
- 16 Amerikaanse windmotor De Putter,
- 17 Amerikaanse windmotor Koetse Tibbe
- 18 Amerikaanse windmotor Kikkoman

Bezoekers- en informatiecentra

- 1 Bezoekerscentrum Waddenkust, Pieterburen
- 2 Bezoekerscentrum Dollard, Termunten
- 3 Bezoekerscentrum Reitdiep, Noorderhoogebrug
- 4 Informatiecentrum Coendersborg, Nuis
- 5 Informatiecentrum Terra Mora, Bourtange
- 6 Bezoekerscentrum Ennemaborg, Midwolda

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2023	
Directieverslag 2023	5
Verslag Raad van Toezicht	7
Jaaroverzicht 2023	10
Beschermen, beheren en onderhouden	13
Thema 1: Beschermen en ontwikkelen	14
Opvallende natuurwaarnemingen in 2023	18
Mensen bij ons werk betrekken	20
Thema 2: Betrokkenheid en draagvlak	22
Thema 3: Samenwerking en belangenbehartiging	26
Organisatie	31
Financiële positie	41
Toekomst- en risicoparagraaf	45
Begroting 2024	47
Verantwoordingsverklaring goed bestuur	55
Jaarrekening 2023	57
Geconsolideerde balans per 31 december 2023	61
Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023	63
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2023	65
Toelichting op de geconsolideerde balans	71
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023	79
Specificatie en verdeling kosten naar bestemming	83
Enkelvoudige balans per 31 december 2023	90
Enkelvoudige staat van baten en lasten 2023	91
Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap	93
Overige gegevens 2023	
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	95
Bijlage 1	
Overzicht van in- en uitgaande kasstromen	98

Alle in dit verslag vermelde bedragen zijn te lezen in veelvouden van 1.000 euro, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld.

Foto voorkant: Hekkum, Reitdiep (foto: Aljan Scholtens)

'De kracht van het Noorden' luidt de titel van ons jaarverslag. We moeten in Noord-Nederland uitgaan van onze eigen kwaliteiten. In 2023 schetsen we met acht natuur- en milieuorganisaties een gezamenlijke visie op Noord-Nederland. Wat we als noorderlingen gemeen hebben, is onze liefde voor het landschap. In het noorden kennen we nog volop rust en ruimte. We genieten van een rijk palet aan natuur en landschap: van natuur van wereldklasse, zoals de Waddenzee, tot het kleinschalige esdorpenlandschap van Gorecht en Westerwolde. En dat allemaal binnen handbereik. Die rijkdom moeten we koesteren. De visie was een primeur: niet eerder kwamen we met zoveel noordelijke natuur- en milieuorganisaties met een samenhangend pleidooi. Met de visie in de hand gaan we momenteel in gesprek met overheden, de recreatie, de landbouw, het waterbedrijf en andere partijen.

Geen vanzelfsprekendheid

Onze kwaliteiten zijn geen vanzelfsprekendheid. Daar moeten we continu in blijven investeren. Anders glijpen waardevolle kwaliteiten tussen de vingers door. De aanleg van de Lelylijn, de waterstofplannen, grootschalige woningbouwopgave: dergelijke ruimtelijke ontwikkelingen houden we scherp in de gaten. Ook de biodiversiteitscrisis gaat niet aan onze provincie voorbij. Op het platteland staan planten- en diersoorten sterk onder druk. In de noordelijke visie staat dat we streven naar bondgenootschappen, onder meer tussen natuur en landbouw. Stikstof, klimaat, biodiversiteitsverlies: de opgaven zijn momenteel groot en complex, maar we moeten er samen uitkomen. Daarom was de teleurstelling groot toen het landelijke Landbouwakkoord klapte. LTO stapte uit het overleg, waar LandschappenNL, onze koepelorganisatie, namens de natuurorganisaties aanschoof. Het stoppen was een gemiste kans voor landbouw, natuur, landschap en het landelijk gebied. Terwijl landelijk het overleg mislukte, vonden landbouw en natuur elkaar in Groningen. Voor het behoud van de weidevogels in Polder De Oude Held stonden we samen op de barricaden. Na een petitie, een gezamenlijke lobby en een gang naar de rechter ging de gemeente overstag. Juni vorig jaar zetten we de handtekening onder een aangepaste natuurcompensatie. Voor de Transitie van het Landelijk Gebied (TLG) zitten we om tafel met provincie, landbouw, recreatie en andere partijen om te praten over de realisatie van doelen rond stikstof, natuur, water en klimaat. Die gesprekken verlopen constructief.

Historische doorbraak

Dat de gemeente Groningen vorig jaar de Hunzevisie omarmde, is historisch. Al sinds 1995 werken we met Het Drentse Landschap

aan herstel van de rivier de Hunze. Langs de Hunze – vanaf Drenthe, via het Zuidlaardermeer naar de Waddenzee – realiseerden we al meer dan drieduizend hectare nieuwe natuur. Maar we willen het hele beekdal herstellen: van bron tot monding. Eén cruciale schakel ontbreekt daarin nog, namelijk de stad Groningen. Al jaren maken we ons sterk voor ons concept van 'Groningen, stad aan de Hunze'. De gemeente neemt nu onze ambitie over. De gemeenteraad schaarde zich in grote meerderheid achter het ontwikkelkader om Hunzeherstel mee te nemen in ruimtelijke plannen. Ooit heeft de Hunze de stad Groningen gevormd, als verbinding met zowel het achterland als de zee. Later raakte de Hunze in de vergetelheid. De gemeente maakt de 'vergeten rivier' weer zichtbaar in de stad. De Hunzevisie laat zien hoe cruciaal een stip op de horizon is. Hunzeherstel houden we al bijna dertig jaar vol. Net als met de Hunzevisie weten we nu met 'De kracht van het noorden' waarop we koersen.

Mijlpalen

Vorig jaar konden we twee langlopende en grote projecten afronden. In januari vierden we feestelijk de opening van steenfabriek Rusthoven in Wirdum. Wethouder Prins van de gemeente Eemsdelta onthulde een gerestaureerde gevelsteen uit 1954. Decennialang was de plek een hoofdpijndossier voor de gemeente en omwonenden. Met vereende krachten kan dat dossier nu definitief dicht. Het terrein is ontdaan van asbest, opgeruimd en opgeknapt. De ruïnes van de ringoven en andere gebouwen vertellen het verhaal van de Groninger baksteenindustrie en de relatie met het landschap. Bezoekers zijn er welkom voor een wandeling. Dat geldt ook voor de Kleine Polder, een terrein tussen de dorpen Termunten en Termunterzijl en de Waddenzee. Normaliter richten we onze natuurterreinen in om natuurdoelen te behalen. Voor de Kleine Polder ligt dat anders. De inrichting hebben we nadrukkelijk in samenspraak met de inwoners van beide dorpen bepaald. Natuur en recreatie gaan er nu hand in hand. Dicht bij het dorp ligt er een zwemplas met strand, speeleiland en hoge uitkijktoren, verder naar achteren krijgt de natuur de

overhand. De 'Golf van Termunten' heet de toren. Het is onderdeel van Sense of Place, een serie landmarks langs de waddenkust.

Stagnatie aankoop gronden

Wat betreft aankopen was 2023 een rustig jaar. Alleen in het Westerkwartier kregen we grond via een particuliere gift overgedragen. De stagnatie kwam mede door de onrustige grondmarkt met hoge grondprijzen. De aankoop van gronden binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) viel mede daardoor grotendeels stil. De provincie staat voor de taak om het NNN in 2027 af te ronden. De resterende opgave stagneert en de doorlevering van gronden vindt tegenwoordig plaats via openbare aanbestedingsprocedures. Verheugd zijn we over een NNN-aankoop door Prolander bij Wolfsbarge. Het perceel vormt de ontbrekende schakel tussen onze terreinen aan de oostzijde van het Zuidlaardermeer en die van Het Drentse Landschap.

Ruime 8 op tevredenheid

Intern staat de organisatie er goed voor. Medewerkers hebben het naar hun zin op het werk. Dat geeft een medewerkerstevredenheidsonderzoek aan dat we vorig jaar lieten uitvoeren. Medewerkers gaven de tevredenheid met het werk en de samenwerking met collega's een score van een ruime 8. Daarmee scoren we hoog, omdat de gemiddelde tevredenheid van Nederlandse medewerkers op circa 7 ligt. Uiteraard kwamen uit het onderzoek ook verbeterpunten naar voren waarmee we aan de slag gaan. Werkdruk blijft bijvoorbeeld een punt

van aandacht. Mensen werken bij ons met veel passie en gedrevenheid, maar we moeten met elkaar ook onze grenzen weten te bewaken. Het Groninger Landschap vormt een kleine compacte werkorganisatie. Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid en uit het onderzoek kwam naar voren dat we nieuwe collega's beter kunnen begeleiden. We zijn daarom inmiddels gestart met een buddysysteem, waarbij nieuwe medewerkers gekoppeld worden aan collega's die al langer bij ons werken. Nieuwkomers krijgen zo persoonlijk hulp en begeleiding. Inmiddels werkt een nieuwe generatie van twintigers bij Het Groninger Landschap, een verrijking van de organisatie.

Liefde voor het Landschap

Vrijwilligers vormen de kurk waar Het Groninger Landschap op drijft. Ze zijn onmisbaar. Onze 450 vrijwilligers werken na de coronadip weer op volle kracht. In de vrijwilligersteams zit enorm veel energie. Ze helpen met het groenbeheer, voeren inventarisaties uit, geven excursies en rijden sinds kort in het Hunzedal rond met de Hunzemobiel. We ondersteunen ze zo goed mogelijk met opleidingen, kleding, reiskosten en persoonlijke begeleiding. Op het evenement Gronings Groen komen jaarlijks alle groene vrijwilligers in Groningen, ook van andere groene organisaties, bij elkaar. Afgelopen jaar verzorgden wij de middag vol met lezingen en workshops bij borg Ewsum in Middelstum. Het thema 'Liefde voor het Landschap' was ons uit het hart gegrepen.

Financieel

Financieel sloten we 2023 positief af. Dat is mede te danken aan het positieve rendement op onze beleggingsportefeuille. We hebben een defensief en duurzaam beleggingsbeleid dat gericht is op beleggen voor een lange termijn van 15 jaar.

Marco Glastra

Directeur

Opening Kleine Polder, Termunterzijl

Verslag Raad van Toezicht

Water en bodem als leidend principe voor een natuurinclusief en biodivers Noord. Dit uitgangspunt uit 'De kracht van het noorden', een visie van acht noordelijke natuur- en milieuorganisaties, onderschrijven wij zeer. Net als het centraal stellen van het landschap en het watersysteem voor een duurzame ontwikkeling in Noord-Nederland. We moeten uitgaan van onze eigen kracht en identiteit. Op 17 april 2023 is de visie 'De kracht van het Noorden' gepresenteerd aan de Raden van Toezicht van Het Drentse Landschap, It Fryske Gea en Het Groninger Landschap en met hen besproken. Deze gezamenlijkheid is belangrijk. Landschappen en watersystemen houden zich niet aan provinciegrenzen. Met de visie hebben we nu één overkoepelend en wervend lange termijn-perspectief voor Noord-Nederland. De visie schetst geen sectoraal, zoals natuur of erfgoed, maar een integraal landschappelijk beeld. Landbouw, wonen, werken, energie, recreatie: ze hebben allen baat bij het toekomstbeeld.

Goedgekeurde beleidsdocumenten

De rol van de Raad van Toezicht is in de eerste plaats toezicht houden op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid. De directie is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht geeft gevraagd en ongevraagd advies, en oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. De begroting, de jaarrekening, het jaarverslag en besluiten tot aankoop worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. Afgelopen jaar keurde de Raad van Toezicht het jaarverslag 2022, de jaarrekening 2022 en de begroting 2024 goed. Voor de jaarrekening en het jaarverslag is aan de directeur-bestuurder decharge verleend. Als werkgever houdt een remuneratiecommissie van twee leden uit de Raad van Toezicht ieder jaar een functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder. Goedkeuring vond plaats van de functiewaardering en toetsing van de beloning van de directeur-bestuurder. Jaarlijks wordt de beloning getoetst aan de normen van het CBF-keurmerk voor Erkende Goede Doelen. In 2023 is regelmatig gediscussieerd over de nieuwe Toekomstagenda van Het Groninger Landschap. De Toekomstagenda beschrijft de koers van de organisatie voor de periode 2024 tot en met 2028.

Aankopen

Aankoopbesluiten van de directeur-bestuurder voor erfgoed en voor natuur buiten het Natuurnetwerk Nederland behoeven

goedkeuring van de Raad van Toezicht. In 2023 zijn drie besluiten over aankopen genomen. Maart 2023 keurde ze een overdracht van particuliere gronden in Niebert goed. De overdracht betrof een nalatenschap. De tweede overdracht was het Koplopersbos in de Hunzezone. Het Koplopersbos helpt bedrijven met het compenseren van hun CO₂-uitstoot. Op een kavel zijn 2.800 bomen geplant. De gemeente Groningen heeft de grond aan Het Groninger Landschap overgedragen, maar verzorgt de komende jaren nog wel het onderhoud. Naast CO₂-compensatie verhoogt het bos de biodiversiteit, zorgt het voor vermindering van hitte- en waterstress en inspireert het ondernemers en werknemers om te verduurzamen. De derde aankoop was een strook grond op een eiland in het Zuidlaardermeer bij Meerwijck in Kropswolde. De aankoop is door de Raad van Toezicht goedgekeurd, maar nog niet geëffectueerd.

Klankbord voor directie

Naast haar rol als toezichthouder treedt de Raad van Toezicht op als klankbord voor de directie. De Raad van Toezicht heeft zich in 2023 over meerdere dossiers laten informeren. Maart 2023 reflecteerde ze op het 'Vijftig Vriendenplan' met het doel om in totaal vijftig bedrijfsvrienden te behalen. Mede dankzij het plan is het aantal bedrijfsvrienden intussen sterk gestegen. Besproken is ook het medewerkerstevredenheidsonderzoek met zeer positieve resultaten. Een benchmark wijst uit dat de tevredenheid van medewerkers hoger is dan bij vergelijkbare organisaties. De Raad van Toezicht is blij met deze uitkomst en blijft hierover in gesprek met de directie en de personeelsvertegenwoordiging. Een ander dossier was de aanleg van nieuwbouwwijk De Suikerzijde, waar de gemeente Groningen vijfduizend woningen gaat bouwen. Als natuurcompensatiegebied wees de gemeente polder De Oude Held, nabij de stad Groningen, aan. De polder is echter een belangrijk weidevogelgebied. Acht natuur-, landbouw- en milieuorganisaties, waaronder Het Groninger Landschap, stapten naar de voorzieningenrechter die de bouw stillegde. De Raad van Toezicht betreurt het dat een

gang naar de rechter nodig was. Ook het nieuwe beheerplan voor het Katerhalsterbos bij Overschild is besproken. Dit voormalige slibdepot is in 2019 verworven door Het Groninger Landschap en is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. Het beheerplan beschrijft de visie op het gebied voor de komende achttien jaar.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht vergaderde afgelopen jaar vier keer. Die vergaderingen vonden in eigendommen van Het Groninger Landschap plaats, mede om voeling te houden met het bezit. Twee vergaderingen waren in Bezoekerscentrum Reitdiep in Groningen (Noorderhoogebrug), de overige vergaderingen vonden plaats in Iwema Steenhuis in Niebert en in Occo Reintiesheerd in Stedum. Tijdens het jaarlijks tweedaags werkbezoek gingen de leden op 26 en 27 mei naar Overijssel, waar ze werden ontvangen door de collega's van Landschap Overijssel. Ook het managementteam van Het Groninger Landschap was daarbij aanwezig. Besproken is onder meer de landschapsvisie van Landschap Overijssel. De eerste dag werd het natuurgebied het Dal van de Mosbeek bezocht en op de tweede dag was er een rondleiding door De Wieden van Natuurmonumenten.

Zelfevaluatie en integriteitsbeleid

Het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht wordt jaarlijks geëvalueerd. De zelfevaluatie van 2022 vond begin februari 2023 plaats. De zelfevaluatie van 2023 was op 14 november 2023. Met de evaluatie houdt de Raad van Toezicht zichzelf een spiegel voor en stelt ze haar eigen functioneren ter discussie. Om het jaar gebeurt dat met externe begeleiding. Als onderdeel van het integriteitsbeleid van Het Groninger Landschap overleggen alle leden van de Raad van Toezicht een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) en ondertekenen ze een integriteitsverklaring. In de verklaring geven de leden onder meer aan dat ze geen andere (neven)functies bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezichthouder zouden kunnen leiden. Dit is in lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels.

Leden van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat normaliter uit zeven leden en is zodanig samengesteld dat verschillende deskundigheden en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd, om daarmee op relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden treden af conform een rooster van aftreden. Eind mei 2023 trad Emme Groot terug als voorzitter van de Raad van Toezicht. Groot vervulde deze rol vanaf 2021. De Raad van Toezicht is hem dank verschuldigd voor zijn inbreng en betrokkenheid bij het werk van de organisatie. Voor de openstaande vacature is een profielschets opgesteld en een procedure doorlopen met een long- en shortlist. De procedure leidde tot de benoeming van Fleur Gräper - van Koolwijk als nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht per 1 januari 2024. Eerder was ze acht jaar gedeputeerde van de provincie Groningen met onder meer erfgoed en ruimtelijke ordening in haar portefeuille. Begin januari 2024 werd Gräper - van Koolwijk echter staatssecretaris Cultuur en Media en moest ze aftreden als voorzitter van onze Raad van Toezicht. Beide functies zijn namelijk niet verenigbaar. In de tussentijd nam Bert Scholtens de functie als waarnemend voorzitter over. Vanwege het wegvallen van de voorzitter bestaat de Raad van Toezicht bij het opstellen van dit jaarverslag uit zes leden. Behalve de voorzitter zijn in 2023 geen leden van de Raad van Toezicht toe- of afgetreden. De Raad van Toezicht heeft naast de remuneratiecommissie ook een Financiële Audit Commissie. Deze commissie ondersteunt en adviseert de Raad van Toezicht bij het uitvoeren van haar verantwoordelijkheid op het gebied van de financiën. In deze commissie zijn twee leden van de Raad van Toezicht vertegenwoordigd.

Besluit goedkeuring jaarrekening en jaarverslag

Haren, 23 mei 2024

Hieronder volgt de samenstelling van de Raad van Toezicht per verslagdatum. Daarbij is tevens de eventuele functie en deelname aan de Financiële Audit Commissie vermeld.

Bert Scholtens (waarnemend voorzitter en Financiële Audit Commissie)
Saskia van Gessel
Rutger Dijsselhof (Financiële Audit Commissie)
Gerdien Postma
Raymond Klaassen
Natasja Lubbers

Steeanjer in Bourtangerveld, Bourtange

Jaaroverzicht 2023

Januari

- 10 kijkwand geplaatst bij de petgaten aan de Osdijk, Oostpolder, Hunzedal
- 14 nieuwjaarsbijeenkomst voor vrijwilligers in de stromende regen
- 16 vijftien natuurorganisaties waaronder HGL maken bij LNV bezwaar tegen gedoogbeschikking voor bodemberoerende garnalenvisserij in de Waddenzee
- 16 dode fijnsparren geveld langs wandelpad Nanninga's Bos voor veiligheid wandelaars
- 21 natuurwerkdag in Lettelberterpetten met Lions club Westerkwartier en Rotary club Roden-Leek
- 23 vijf dode essen langs wandelpad Bolmeer omgeliemd voor veiligheid wandelaars
- 26 afscheid van collega Arjan Hendriks, natuurbeheerder rayon Noord
- 29 verdubbeling van aantal overwinterende vleermuizen in ringoven van steenfabriek Rusthoven

Februari

- 6 nieuwe steiger in Polder Breebaart gerealiseerd voor jeugdeducatie
- 7 bosplantsoen geplant op perceel 't Pad 5 in Niebert
- 14 presentatie visie 'De kracht van het Noorden' door de noordelijke natuurorganisaties
- 14 blaarkopkalfje geboren in potstal bezoekerscentrum Reitdiep
- 26 uitzending 'Het verhaal van Groningen' met Beno Hofman over de Groningse baksteenindustrie en steenfabriek Rusthoven

Maart

- 5 eerste grutto's in de Koningslaagte
- 10 Groot Groen Verkiezingsdebat in het Forum
- 11 zwerfafval opruimen langs de oevers van het Zuidlaardermeer met kanovereniging De Futen
- 20 stormschade aan Petgatenpad Lettelberterpetten hersteld
- 23 LandschappenNL neemt deel aan hoofdtafel van het Landbouwakkoord

- 30 Kleine Polder bij Termunten na herinrichting feestelijk geopend
- 30 start cursus broedvogelmonitoring voor 17 vrijwilligers

April

- 1 vakantiewoning 'De Kerkuil' op de Ennemaborg in de verhuur
- 5 start versterking Lauwersmeerdijk met koppelkansen voor natuur
- 9 eerste witwangstern is terug in het Hunzedal
- 9 uitkijktoren Zuidlaardermeer in Oostpolder zwaar beschadigd door vandalisme
- 9 ProRail neemt maatregelen tegen lichthinder bij rangeerterrein De Vork bij Essen
- 11 kap van Nieberter molen gaat er af vanwege restauratie
- 11 Maya Wildevuur, bewoonster Ennemaborg, overleden
- 14 start pilot weidevogelbeheer in Medenertilsterpolder
- 19 zeehondenkijkwand geplaatst door onze vrijwilligers op de zeedijk bij Polder Breebaart
- 28 mede als gevolg van de droogte in Zuid-Europa duiken veel steltkluten op in het Hunzedal

Mei

- 16 sterfte onder broedende kokmeeuwen door vogelgriep
- 21 Waddenfestival rond bezoekerscentrum Waddenkust in Pieterburen

Juni

- 4 Hunzemobiel in gebruik genomen als mobiel informatiepunt in het Hunzedal
- 5 14 deelnemers geslaagd voor cursus broedvogels inventariseren
- 8 Vriendenbijeenkomst op Ekenstein en terrein steenfabriek Rusthoven
- 10 molens geopend tijdens Groninger Molenweekend
- 12 Ontvangst in de Dollard van Chinese delegatie uit Yancheng die bezoek brengt aan Werelderfgoed Waddenzee
- 20 Mechielsen Oldehove BV wordt bedrijfsvriend
- 21 onderhandelingen Landbouwakkoord mislukt
- 22 kap teruggeplaatst op Nieberter molen
- 24 tweedaags Hunzefestival in en rond bezoekerscentrum Reitdiep
- 28 herinrichting van het terrein van Steenfabriek Rusthoven in Wirdum officieel afgerond
- 29 schenking van twee natuurpercelen in het Westerkwartier

Juli

- 3 jonge zeearenden Hunzedal uitgevlogen
- 5 overeenstemming tussen natuurorganisaties en gemeente Groningen over behoud Polder De Oude Held en alternatieve natuurcompensatie Suikerzijde
- 8 interview in NRC met natuurbeheerder Bert Dijkstra over extreme droogte in het Hunzedal
- 10 Prokan uit Groningen wordt bedrijfsvriend
- 11 gemeente Groningen presenteert ontwikkelkader 'Groningen Stad aan de Hunze'
- 21 aandacht voor de Hunze bij EenVandaag op NPO1
- 27 nalatenschap van €250.000 voor Groninger Natuurfonds

Augustus

- 1 Hoekstra Bouw BV uit Noordhorn wordt bedrijfsvriend
- 8 nieuwe fietspontje Zuidlaardermeer in gebruik genomen

September

- 8 overhandiging watermanifest 'De kracht van het Noorden' aan noordelijke waterbestuurders
- 8 evenement Gronings Groen voor vrijwilligers natuurorganisaties bij Borg Ewsum
- 9+10 monumenten geopend tijdens Open Monumentendagen
- 12 start bouw getijdeduiker Dubbele Dijk door provincie Groningen
- 17 Dollardfestival bij bezoekerscentrum Dollard
- 19 Stadscrematorium Groningen wordt bedrijfsvriend
- 30 gift van Geertsema Staal uit Winschoten ter ere van hun 150-jarig jubileum

Oktober

- 5 schenking van 70 microscopen door RUG ter gelegenheid van 70-jarig jubileum Nobelprijs voor Frits Zernike
- 11 gestuurde boring in Westerbroekstermadepolder voor aanleg waterleiding
- 15 Paddenstoelenfestival op landgoed Ennemaborg
- 16 nieuwe bewoners voor boerderij Melkema in Huizinge
- 18 start verduurzaming villa Barmerhoek in Doodstil
- 19 gift van €4.381 voor Groninger Natuurfonds van ClubSupport-actie van Rabobank
- 23 bezoek van Inspectie Erfgoed die toezicht houdt op POM-status

November

- 1 werkbezoek van het Cultuurfonds
- 2 aanplant van zomereik in Leinwijk ter gelegenheid van 25-jarig jubileum Kikkoman in Nederland
- 4 Natuurwerkdag in de Klutenplas
- 5 Groningen Stad aan de Hunze geprogrammeerd op festival Let's Gro
- 14 provincie Groningen investeert €74.200 in natuurherstel Bourtangerveld
- 15 Beschermersavond in het Forum

December

- 5 Dinamofonds draagt €25.000 bij aan herstel eendenkooi Nieuw Onrust
- 6 Dizain uit Groningen wordt bedrijfsvriend
- 8 Dinamofonds draagt €19.500 bij aan herstel landschapselementen in Hunzezone
- 20 architectenbureau +PEIL wordt bedrijfsvriend
- 22 hoog water in de Dollard

Zeehond, Dollard

Beschermen, beheren en onderhouden

We zetten ons in voor het beschermen, beheren en behouden van natuur, landschap en cultureel erfgoed in de provincie. Door het aankopen en beschermen van waardevolle natuurgebieden en rijksmonumenten stellen we ze voor altijd veilig. Het is onze bijdrage aan de Groningse natuur en haar landschap.

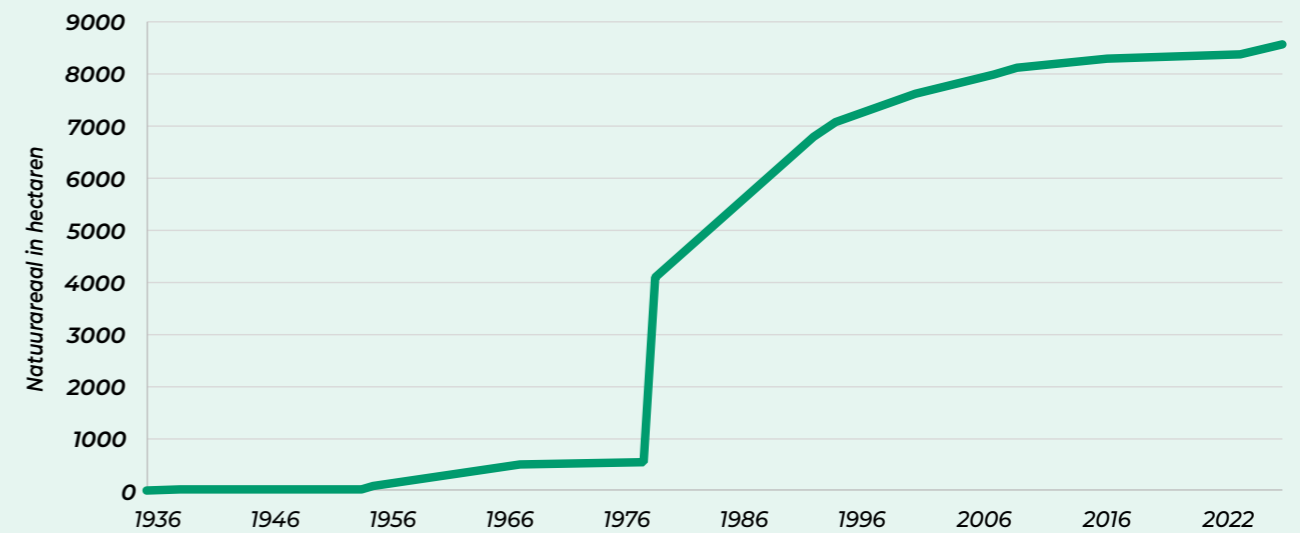

8.316 ha

Natuurgebied

+ 2 ha

Ons bezit groeit alsmaar door. Soms met een groeispurt, zoals de overname van de Dollard in 1981, maar meestal gestaag. Stap voor stap maken we onze provincie mooier en groener.

18 molens

Waaronder
3 Amerikaanse windmotoren

4 borgen

Ennemaborg, Coendersborg,
Veenborg Welgelegen, Ewsum

73 bijzondere plekken

Waaronder: 4 trekkershutten, 8 woningen,
12 boerderijen, 5 villa's, 10 uitkijktorens,
2 militair erfgoed en 32 archeologische
monumenten

Sporen van oude Hunzeloop door de stad Groningen

Onze kracht is dat we lokaal het verschil maken. Standvastig zijn we zeker. Krijgen we natuur en erfgoed in bezit, dan beschermen we het voor de eeuwigheid. Complexe uitdagingen, zoals de inrichting van steenfabriek Rusthoven, gaan we niet uit de weg. Dat we volhouden, bewijst onze ambitie om de Hunze te herstellen van bron tot monding. Al bijna dertig jaar maken we de 'vergeten rivier' weer zichtbaar in het landschap. Voor hét knelpunt, namelijk het tracé door de oostflank van de stad Groningen, bereikten we met de gemeente Groningen een doorbraak.

Ontwikkelen van natuur, erfgoed en landschap vraagt een lange adem. Dat geldt zeker voor de Hunzevisie die in 1995 het licht zag. Destijds lag de Hunze er bekaaid en gekanaliseerd bij, zonder noemenswaardige natuurwaarden. "Onze droom: herstel van de Hunze van de bron in Drenthe tot de monding in de Waddenzee", vertelt Oscar Borsen, beleidsmedewerker natuur en landschap van Het Groninger Landschap. Die droom is intussen grotendeels realiteit. In grote delen kronkelt de Hunze weer door een natuurlijk beekdal. Tot het Winschoterdiep, waar de Hunze abrupt in eindigt. Van bron tot monding geldt het traject door de stad Groningen als dé ultieme uitdaging. We hebben hiervoor eindeloos bij de gemeente gelobbyd."

Gemeenteraad positief

De gemeente Groningen gaat de uitdaging nu aan. "De hele Hunzeloop door de stad willen we in ere herstellen en weer laten stromen", vertelt Tamara Ekamper, beleidsadviseur klimaatadaptatie en groen van de gemeente. Het gemeentelijk ontwikkelkader 'Groningen stad aan de Hunze' dat vorig jaar verscheen, krijgt bijval. "Vrijwel alle partijen in de gemeenteraad zijn positief. Met het terugbrengen van de Hunze in de stad herstellen we niet alleen een historische waterloop. Het draagt ook bij aan actuele stedelijke opgaven rond waterberging, biodiversiteit en meer groen voor de gezondheid van stedelingen. De stad kampt met hittestress en wateroverlast. De Hunze biedt hiervoor een oplossing."

Groen lint

Van de vroegere Hunzeloop resteert weinig in de stad. Enkel de sporen zijn nog zichtbaar, zoals een kromme sloot of weg en een straat- of wijknaam. Dat gaat veranderen. Ekamper schetst de toekomstige Hunzeloop: "Dwars door de oostzijde van de stad komt een groen lint van twintig kilometer lang en dertig meter breed, met een stromende rivier, natuurlijke oevers en een fiets- of wandelpad op de oever. We realiseren dit niet in één keer. Wanneer zich kansen voordoen, zoals een wijkvernieuwing of de herontwikkeling van een bedrijventerrein, dan passen we de Hunze in.

Eerste kans is de nieuwe Gerrit Krolbrug, waar Rijkswaterstaat de oorspronkelijke Hunzeloop gaat herstellen. Ook in het park Hunzeoord gaan we concreet aan de slag."

Initiatiefnemer

Ekamper prijst Het Groninger Landschap voor het idee en de inhoudelijk input. "Het Groninger Landschap stond aan de wieg, nam het initiatief en nodigde ons uit om de handschoen op te pakken." Borsen was nauw bij de gemeentelijke planvorming betrokken. In een ambtelijke projectgroep schoof hij als enige buitenstaander aan. Ekamper: "Oscar hielp ons onder meer bij de uitvraag voor een landschapsbureau. Rondom de Hunze werken we nauw samen. Het Groninger Landschap is voor ons een belangrijke speler. Eerder heeft de gemeente percelen langs de Hunze aan hen verkocht." Afgelopen najaar startte de inrichting van die percelen bij stortplaats de Stainkoeln. Borsen: "Daar komt de oude Hunzeloop de stad binnen. Door het verbreden van de sloot en het realiseren van een natuurvriendelijke oever maken we de Hunzeloop weer zichtbaar. Langs de Hunze hebben we een nieuw fiets- en wandelpad aangelegd. Over dertig jaar loopt het pad, als het goed is, door tot het noorden van de stad. Hopelijk stroomt dan Hunzewater afkomstig uit Drenthe door de stad, al liggen daarvoor onderweg forse obstakels, zoals het Eemskanaal. Maar ook die ambitie spreken we uit. Onze Hunzevisie uit 1995 bewijst dat het kan."

Asbestsanering

Net als de Hunze gold steenfabriek Rusthoven in Wirdum als een complexe uitdaging. Vorig jaar zomer vond na de inrichting een feestelijke ope-

ning plaats. Daar ging een lang traject aan vooraf. "Een bende", antwoordt Herwin Prins, projectleider van Het Groninger Landschap, op de vraag wat hij er aantrof. "Overall lag troep, de vervallen gebouwen waren overwoekerd met bomen en het terrein was ernstig vervuild met asbest en andere gevaarlijke stoffen. De asbestsanering was de grootste opgave." Hoe anders oogt Rusthoven nu. De ringoven staat weer vrij in het zicht en over het terrein loopt een wandelpad. Prins ziet er vaak mensen wandelen. Hij is tevreden met het resultaat. "We krijgen enorm veel positieve reacties. Rusthoven laat mooi de historie van de Groninger baksteenindustrie zien. Die industrie was ooit immens groot. Er was veel vraag naar bakstenen en de grondstof, klei, was in de buurt voorhanden. Nu nog resteren van die industrie relictten als Rusthoven in het landschap. Wij vinden Rusthoven interessant als industrieel erfgoed, maar ook vanwege de relatie met

het landschap. Meerdere landerijen in de omgeving zijn afgeticht. Weilandten ten noorden van de steenfabriek liggen een meter lager omdat er klei is gewonnen. Via het Damsterdiep werd turf aangevoerd en bakstenen afgevoerd."

Overwinterende vleermuizen

Vroeger stonden op het terrein houten droogloodsen, dreugboug'n genoemd, waar de gewonnen klei te drogen lag. "De loodsen zijn verdwenen. Door het planten van streek-eigen fruitbomen hebben we de contouren weer zichtbaar gemaakt. Toen we het terrein overnamen, groeiden op de ringoven bomen. Ze wortelden in de muren. De beplanting moest weg voor de aanvliegrou-tes van vleermuizen. De ringoven hebben we speciaal ingericht voor overwinterende vleermuizen." Daarvoor moesten achttien openingen aan de zijkanten dicht. Vleermuizen willen tijdens hun winterslaap een constante temperatuur. "Twee deuren kunnen nog open, zodat wij naar binnen kunnen. Door de spijlen van de traliedeuren vliegen de vleermuizen in en uit. Op het dak ligt ter isolatie en bescherming een laag leem. Dankzij een zaadmengsel

staat het dak vol met bloemen. De vleermuizen weten de ringoven te vinden. Afgelopen winter zijn er zestig geteld, een nieuw record. De meeste baardvleermuizen, maar ook watervleermuizen en grootoorvleermuizen."

Doorn in het oog

Het Groninger Landschap nam in 2019 het terrein over. De nieuwe eigenaar kwam als geroepen. Sinds het vuur van de ringoven in 1963 doofde, stond Rusthoven bekend als zorgenkind. Meerdere eigenaren kwamen voorbij, maar onderwijl verpauperde het industrieel erfgoed. Gemeente, provincie, omwonenden, liefhebbers van industrieel erfgoed: de verloederding was hen een doorn in het oog. Dat de realisatie van de inrichting vijf jaar duurde, is volgens Prins volgens planning. "Dergelijke processen duren nu

eenmaal lang. We gaan zorgvuldig te werk, waarbij vooral de voorbereiding veel tijd kost. Vergunningen, bodemsanering, inrichtingsplan, financiën, historisch en archeologisch onderzoek, overleg met betrokken partijen: daar gaan jaren overheen. Gaat eenmaal een schop in de grond, dan zijn we bijna klaar." Tijdens het opruimen kwam onder de troep een mooie gevelsteen tevoorschijn. De plaque is uit 1954, destijds gemaakt ter ere van het 150-jarige bestaan van de steenfabriek. "De geres-taureerde gevelsteen hangt nu aan een spoorrails uit Rusthoven. De rails zijn ontdekt tijdens de sloop van een schuur in de provincie Groningen."

Opening van steenfabriek Rusthoven in Wirdum door wethouder Prins van de gemeente Eemsdelta en Marco Clastra van Het Groninger Landschap

Excursie in de ringoven van steenfabriek Rusthoven in Wirdum

Opvallende natuurwaarnemingen 2023

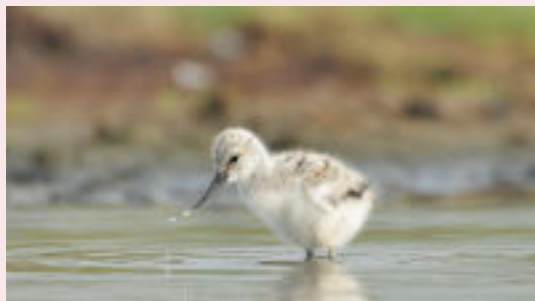
Geel schorpioenmos in 't Hemrik

In het natuurgebied 't Hemrik in Haren is in 2023 geel schorpioenmos gevonden. De mossoort is zeer zeldzaam. Na 1965 was de soort zelfs lange tijd niet waargenomen in ons land, tot hij in 1991 weer opdook. Met 't Hemrik, de enige vindplaats in Groningen, staat het aantal ontdekkingen in Nederland op 13. De vondst is een succesverhaal voor het natuurbeheer. Geel schorpioenmos groeit alleen in permanent natte, voedselarme graslanden waar ijzerrijk grondwater naar boven komt. Deze bijzondere combinatie maakt 't Hemrik uiterst waardevol, maar ook kwetsbaar. Het Groninger Landschap maait voorzichtig met een rupsmaaier en het gebied is niet vrij toegankelijk.

Uitmuntend broedsucces Polder Breebaart

Kustbroedvogels als kluut en bontbekplevier broeden langs de vastelandskust op de grond. Een uitdagende plek, gezien de zomerse overstromingen en landroofdieren die hun eieren en kuikens belagen. In Polder Breebaart bij Termunten is speciaal voor kustbroedvogels een broedeiland ingericht. Om landroofdieren te weren, ligt rondom het eiland water en een stroomraster. In het verleden wisten vossen en steenmarters het eiland alsnog te

bereiken. Vorig jaar werd het eiland extra beveiligd met een nieuw type raster en stroomklok. De apparatuur hield de predatoren succesvol buiten, met een uitmuntend broedresultaat als gevolg.

Ontdekking Spaanse ruiter in het Hunzedal

In het Hunzedal is de plant Spaanse ruiter ontdekt. In Groningen staat de bijzonderheid op drie plekken, waaronder sinds kort het Hunzedal. Zeven planten zijn er geteld en tientallen rozetten. Dat de plant er opduikt is een goed teken. Spaanse ruiter stelt hoge kwaliteitseisen. Hij wil blauwgrasland met kwelwater, zonder vermisting en verdroging. Twintig jaar geleden is op de plek de fosfaatrijke toplaag verwijderd. De maatregel, in combinatie met jaarlijks maaien en afvoeren, betaalt zich uit met deze zeldzame nieuwkomer.

Raven op Landgoed Coendersborg

De raaf was in 2023 territoriaal op Landgoed Coendersborg in Nuis. De raaf is de grootste zangvogel in Nederland. Regelmatig is de kenmerkende roep van de raaf op het landgoed te horen. De roep klinkt als een rauw kroa-kroa, als een knorrend varken. Raven broeden in bossen. Ook Nanninga's Bos in Zevenhuizen zijn ze geregeld gezien en gehoord.

Veel steltkluten in Hunzedal

De steltkluut beleefde in 2023 in het Hunzedal een uitzonderlijk goed voorjaar. In Zuid-Europa, waar de vogelsoort normaliter broedt, was het nóg droger en heter dan in Groningen. De droogte in het Middellandse Zeegebied dreef de steltkluten naar het noorden. Maar liefst zestien paar broedden in het Hunzedal, een record. Mooi sierlijke vogels zijn het, met hun zwart-wit kleed en hele lange rozerode poten. Het broedseizoen verliep succesvol.

Slaapplaats zilverreigers in Lettelberterpetten

In een wilgenbosje in de Lettelberterpetten in Lettelbert stonden afgelopen nazomer en herfst, van eind augustus tot half oktober maar liefst 535 grote zilverreigers. De vogels streken er bij schemer neer voor hun nachtrust. Ook een zeldzame koereiger zat in de wilg. De slaapplek is ideaal voor grote zilverreigers. Het bosje staat in het water en is dus onbereikbaar voor roofdieren. Daarnaast boden de weilanden in de buurt volop eten in de vorm van veldmuizen. In de nazomer van 2023 sliepen er twee keer zoveel vogels als de herfst ervoor. In 2007 zaten er nog maximaal 17.

Uitstekend weidevogelseizoen in Reitdiep

Het Reitdiep is in trek bij weidevogels. Terwijl het aantal weidevogels landelijk afneemt, zitten de aantallen in het Reitdiep in de lift. In 2023 werden in de reservaten van Het Groninger Landschap

127 gruttopaartjes geteld. Een nieuw record, in 2022 stond de teller op 92 paar. Het aantal paartureluur steeg van 87 naar 124. De stijging laat zien dat de genomen maatregelen – verhogen grondwaterpeil en ontwikkelen kruidenrijk grasland – gunstig uitpakken voor de steltlopers. Treffend voorbeeld is het gebied Reitdiep-Midden bij Heksum, waar het waterpeil in 2015 is verhoogd. Dankzij de vernatting nam het aantal weidevogels er sterk toe.

Toename blauwe reigers op Landgoed Coendersborg

Belangrijke reigerkolonies liggen vaak op borgen en andere buitenplaatsen. Veel reigers blijven trouw aan de kolonies die ze al eeuwenlang gebruiken. Zo ook bij de Coendersborg in Nuis. De kolonie blauwe reigers zit er al heel lang. Vanaf 1971 wordt de kolonie jaarlijks geteld. In 2023 is met 31 broedpaar een nieuw record gevestigd. Blauwe reigers broeden van februari tot en met mei. Om te broeden zijn bomen onmisbaar.

Mensen bij ons werk betrekken

 441

Vrijwilligers

 15.029

Beschermers

Bescherming van natuur en erfgoed is mensenwerk. We willen mensen bij ons werk betrekken. Maatschappelijke steun is voor ons cruciaal. Onze grote achterban van Beschermers, vrijwilligers en Vrienden zijn onze trouwste en beste supporters. Ze ondersteunen ons actief.

 43

Vrienden van Het Groninger Landschap

 € 440.000

Donaties

 € 772.000

Scheningen en nalatenschappen

 + 40.188 m²

Groninger Natuurfonds

Deelnemers activiteiten

4.200

Aantal activiteiten

210

Bezoekers Jeugdfestivals

3.411

Bezoekers website

197.962

Downloads wandel- en fietsroutes

14.770

Meest bekeken berichten op sociale media

Twitter

6 maart:
Terugkeer grutto

44.301
weergaven

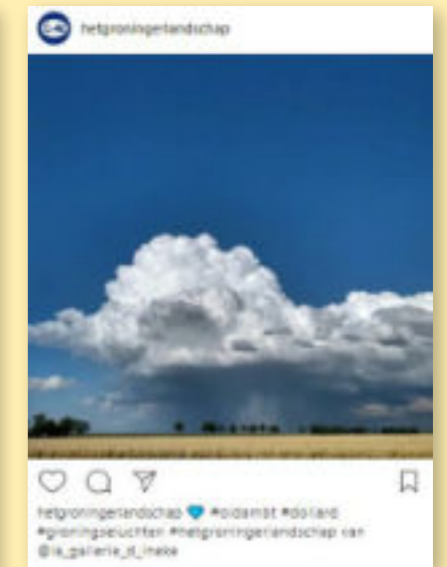
Facebook

17 april:
Vandalen gaan bomen te lijf in Landgoed Coendersborg

18.600
weergaven

Instagram

25 juli:
Foto Oldambt

8.373
weergaven

Lezers nieuwsbrief

3.516
+ 457

X

4.499
+ 44

Facebook

8.783
+ 583

Instagram

4.180
+ 420

LinkedIn

2.743
+ 307

Thema 2: Betrokkenheid en draagvlak

Hunzemobiel bij uitkijktoren in het Hunzedal

Zichtbaarheid vergroten

Betrokkenheid en draagvlak begint met zichtbaarheid. We willen zélf als organisatie meer zichtbaar zijn, zodat mensen ons kennen en steunen. Maar we willen ook de natuur, het erfgoed en het landschap van Groningen zichtbaar maken voor mensen. Want wie het landschap leert kennen, gaat het ook meer waarderen. Nieuw in 2023 waren onder meer de Hunzemobiel in het Hunzedal, het fietspontje over het Drents Diep en de ambitie van vijftig bedrijfsvrienden.

Wie in het Hunzedal fietst of wandelt, loopt de kans om in het zomerseizoen de Hunzemobiel tegen het lijf te lopen. Een kleine elektrische auto is het, formaat golfkar en beplakt met natuurfoto's. Zilverreiger, zeearend, witwangstern en hermelijn sieren de zijpanelen. Bij de auto geven twee vrijwilligers van het Team Hunzedal tekst en uitleg. Een van hen is teamvoorzitter Marsiska Hermse. "De Hunzemobiel trekt veel aandacht. We krijgen volop aanspraak. Fietsers en wandelaars stoppen even voor een praatje. Dan vertellen we over het gebied, over de vogels die te zien zijn en over Het Groninger Landschap. Het is een leuke manier om bezoekers te informeren over de rijke natuur in het gebied. Bij de auto staat een telescoop, waar iedereen even doorheen kijkt. We beschikken ook over meerdere verrekijkers."

Positieve reacties

Dat de Hunzemobiel in de natuur staat, maakt het extra aantrekkelijk. "We wijzen ter plekke de vogels aan. Niet in een boek, op een scherm of een bezoekerscentra, maar daar waar het gebeurt", vertelt Hermse. Waar de Hunzemobiel is vinden is, blijft een verrassing. Dat besluiten de vrijwilligers op de dag zelf. De vogelkijkhut in de Korpswolderbuitenpolder, de Petgaten Osdijk in de Onnerpolder, zomaar een plek langs het pad: alles is mogelijk. "We kunnen overal komen, ook op de fietspaden. Bezoekers reageren positief. We spreken totaal verschillende mensen: van mensen uit Amsterdam die weinig van de natuur weten tot echte vogelaars. Acht chauffeurs hebben we, die onderling afspreken wanneer ze op stap gaan." Regent het hard, dan blijft de Hunzemobiel op de boerderij van pachter Jan Arends in Onnen. Arends heeft Limousin-runderen in het Hunzedal lopen.

Beste ambassadeurs

De Hunzemobiel past naadloos bij Het Groninger Landschap, zeker in combinatie met vrijwilligers. "Vrijwilligers zijn onze beste ambassadeurs. Ze dragen met passie hun liefde voor natuur en landschap uit." Aan het woord is Petra van der Meer, hoofd Publiek & Relatie van Het Groninger Landschap. De Hunzemobiel maakt de organisatie zichtbaar in het veld. Van der Meer vindt

zichtbaarheid belangrijk. "Ons succes als organisatie hangt daarvan af. We willen laten zien waar we voor staan. In de hoop en verwachting dat mensen concluderen: dit is een toporganisatie, die wil ik ondersteunen." Niet alleen de Hunzemobiel maakt Het Groninger Landschap in het Hunzedal zichtbaar, ook de nieuwe informatiepanelen. "Afgelopen jaar hebben we er maar liefst achttien nieuwe panelen geplaatst. De panelen maken in tekst en beeld duidelijk wat het gebied zo bijzonder maakt. Ook geven ze bezoekers tips mee, waardoor ze hopelijk meer zien en extra verwonderd raken. Aan het kijkscherm bij Petgaten Osdijk in de Onnerpolder hangt een speciaal paneel met daarop de vogels die er te zien zijn."

De Hunzemobiel en de informatiepanelen zetten niet alleen de organisatie in de schijnwerpers. Van der Meer wil vooral ook een Gronings verhaal uitdragen. "We zijn niet zomaar een organisatie, we zijn specifiek voor Groningen in het leven geroepen. De liefde die veel mensen koesteren voor de provincie, spreken we aan. Onze provincie heeft een enorme variatie aan landschappen. De zeven landschappen, zoals Zuidelijk Westerkwartier en Westerwolde, staan centraal op onze nieuwe website, waar we vorig jaar hard aan hebben gewerkt. Op de site laten we zien hoe bijzonder het Groninger landschap is."

Fietspontje Drents Diep

Aantrekkelijke locatie voor de Hunzemobiel is het fietspontje over het Drents Diep. Sinds augustus vorig jaar vertrekt de pont niet meer bij palinghandel Vos aan de noordzijde van het Zuidlaardermeer. "Het oude pontje was zelfbediening, waarbij fietsers hem met de hand moesten voortbewegen. Het pontje voldeed echter niet meer. Het nieuwe

fietspontje, groen van kleur, vaart op stroom opgewekt met zonnepanelen. Het pontje vertrekt driehonderd meter verderop. Daarvoor moest aan beide zijden van het Drents Diep een nieuw fietspad worden aangelegd. Aan de westzijde loopt het pad langs de dijk. Je kijkt er uit over onze zomerpolders in de Oostpolder. Met een beetje geluk zie je een geoorde fuut of een witwangstern." Dankzij het pontje is het mogelijk om een rondje Zuidlaardermeer te fietsen, een route van circa twintig kilometer. Het pontje is populair, weet Van der Meer.

Volgens haar maken jaarlijks 50.000 mensen de overtocht. "De provincies Groningen en Drenthe, de gemeenten Groningen, Midden-Groningen en Tynaarlo, Het Groninger Landschap en de Regio Groningen-Assen: allemaal maakten ze het pontje financieel mogelijk. Ze waren allen tijdens de opening aanwezig. Net als de voorganger is het pontje van april tot oktober in de vaart."

Vrienden maken Vrienden

Belangrijke groep voor Het Groninger Landschap vormen de bedrijfsvrienden. Vrienden heten ze, met een hoofdletter V. "Onze Vrienden steunen ons werk en missie. Ze dragen ons en het land-

schap een warm hart toe. Elk jaar nodigen we ze uit voor de Vriendenbijeenkomst. Vorig jaar was het bij Steenfabriek Rusthoven in Wirdum, waarna het gezelschap ging eten bij Landgoed Ekenstein", legt Esmée Ronner, medewerker marketing en fondsenwerving van Het Groninger Landschap, uit. Veel Vrienden steunen de stichting al sinds jaar en dag. Maart 2023 stond de teller op 39. Met haar 'Vijftig Vriendenplan', dat Ronner vorig jaar opstelde, verhoogde ze de lat naar vijftig. "Het werven gebeurde altijd reactief. Wat ontbrak, was een wervingsplan voor nieuwe bedrijfsvrienden." Voor het plan ging ze te rade bij een aantal huidige Vrienden en collega-Landschappen. Het leverde een nieuwe benadering op. "We werven nu actief, met name via onze bestaande warme relaties, mensen en bedrijven waar we al nauw positief mee samenwerken. Denk aan onze het netwerk van onze huidige Vrienden, de Raad van Toezicht en andere relaties. Vrienden maken Vrienden. In 2023 hebben we een nieuwe Vriendenlidmaatschap S ontwikkeld voor kleine bedrijven en zzp'ers, dat vanaf 1 januari 2024 wordt aangeboden." De actieve benadering wierp snel haar vruchten af. "Eind 2023 zaten we al op 43 Vrienden. Hebben we 50 Vrienden dan bekijken we hoe we verder willen met ons Vriendennetwerk."

Gift Geertsema Staal

Het Groninger Landschap drijft op de steun van velen. Het aankopen van natuur en erfgoed kan niet zonder de steun van particulieren en bedrijven. Ronner is verheugd met de financiële bijdrage van Geertsema Staal. Vorig jaar vierde het bedrijf haar 150-jarig jubileum. "De staalleverancier is een echt Gronings bedrijf. Ter gelegenheid van het jubileum heeft Geertsema Staal voor het Groninger Natuurfonds een inzamelingsactie georganiseerd en zelf ook een donatie gedaan." Gerben Kiel, vestigingsmanager van Geertsema Staal, vertelde erover in een bericht: "Wij houden van het landschap van Groningen en willen zo bijdragen aan behoud en beheer." Het Groninger Natuurfonds, waar particulieren en bedrijven voor 7,50 euro één vierkante meter natuur kunnen beschermen, blijft groeien. In 2023 bevat het fonds al meer dan een half miljoen euro. "We zijn zo blij met al die mensen en bedrijven die ons helpen."

Nieuwe fietspontje over Drents Diep, Hunzedal

Nieuwe kijkwand bij de petgaten aan de Osdijk met informatiepaneel, Oostpolder, Hunzedal

Thema 3: Samenwerking en belangenbehartiging

Samenwerken aan toekomst landelijk gebied

Proef met natuurinclusieve landbouw in Midwolder Bouwten, Landgoed Ennemaborg, Midwolda

Groningen staat aan de vooravond van een transitie van het landelijk gebied. De Transitie Landelijk Gebied (TLG) zoekt, onder leiding van de provincie Groningen, met verschillende partijen naar oplossingen per gebied. 'We moeten het met elkaar doen', stelt BBB-gedeputeerde Henk Emmens vast. Marco Glastra, directeur van Het Groninger Landschap, valt hem bij en zegt: 'We zijn constructief met de landbouw in gesprek.'

Herstel van natuur en verbetering van de biodiversiteit, verbeteren waterkwaliteit en kwantiteit en behoud van leefbaarheid: de opgaven in het Groninger landelijk gebied zijn groot. Juist daarom wil de provincie Groningen dat alle betrokken spelers meepraten. Draagvlak is belangrijk. Transitie Landelijk Gebied (TLG) heet het proces dat deze zomer uitmondt in een 'provinciaal gebiedsplan'. Landelijk wacht 24 miljard euro voor de uitvoering in de provincies. "We maken een plan van en voor Groningen", vertelt gedeputeerde Emmens. Hij wil de inrichting van het landelijk gebied nadrukkelijk niet top-down of vanuit Den Haag opleggen. "Ik vind het veel belangrijker om dat samen met de partijen in de gebieden te doen. Tegenwoordig willen we water en bodem sturend laten zijn bij de inrichting. Daarvoor moeten we in gesprek en lokale kennis inzetten. In de gebieden weten ze waar vroeger sloten liepen en laagtes liggen. Dat is belangrijk nu we water langer willen vasthouden. Je moet ook niet gaan bouwen in natte gebieden."

Landbouw- en natuurtafel

Het gebiedsproces startte begin 2023. In zeven gebieden in Groningen, elk met een eigen karakteristiek landschap, zitten boeren, natuurbeheerders en maatschappelijke organisaties aan tafel. Ze buigen zich over een kaart en bespreken waar ruimte is voor onder meer natuur, waterberging en landbouw. Het Groninger Landschap schuift in twee gebieden aan, namelijk Gorecht en Oldambt. "Collega's van andere natuur- en milieuorganisaties zitten bij de overige gebieden", vertelt Marco Glastra, directeur van Het Groninger Landschap. Zelf neemt hij daarnaast deel aan de 'landbouw- en natuurtafel', waar beide sectoren elke zes weken Emmens adviseren. Glastra is positief over proces. "De provincie doet het goed met de insteek van onderop. We staan voor grote opgaven, maar die realiseer je alleen met draagvlak in de gebieden. Goede onderlinge verstandhoudingen zijn daarbij erg belangrijk."

Constructieve houding

In tijden van polarisatie weten de Groninger natuur en landbouw elkaar te vinden. Glastra: "We zijn niet tegen landbouw en beseffen

dat we het samen moeten doen. Het heeft geen zin als of natuur of landbouw wint. We hebben oog voor elkaar en respecteren elkaar." Ook Emmens is te spreken over de onderlinge samenwerking en de rol die Het Groninger Landschap inneemt. "Ik ben blij met de constructieve houding. Natuur en landbouw hebben vaak onderling overleg, dan hoef ik er zelfs niet bij te zijn." Net als Glastra benadrukt hij het belang van naar elkaar luisteren. "We steken daar veel tijd in. Je moet open staan naar elkaar. Luisteren naar natuurorganisaties, maar ook naar schrijnende gevallen in de landbouw. Niet alleen natuurherstel is van belang. We zoeken naar een balans tussen natuur- en milieudoelen en de leefbaarheid in het landelijk gebied."

Boterham verdienen

Emmens ziet in dat een transitie van de landbouw op til is. "Boeren anticiperen op de maatschappelijke vraag. Dat hebben ze altijd gedaan, ook na de oorlog toen de productie omhoog moest. Nu vraagt de maatschappij: het moet anders en we willen meer natuur. Dan moeten we wel bereid zijn daarvoor te betalen. Ik ken geen boer die tegen natuur is, maar hij moet wel een boterham kunnen verdienen. Het kost tijd om een nieuw systeem op te bouwen. We willen duidelijkheid creëren voor de lange termijn, zodat boeren weten waar ze aan toe zijn." Het Groninger Landschap werkt daar volgens hem oplossingsgericht aan mee. Als voorbeeld noemt hij de Midwolder Bouwten in Midwolda. "Op zestig hectare naast Landgoed Ennemaborg kiest Het Groninger Landschap niet voor een natuurinrichting, maar voor een pilot rond natuurinclusieve landbouw. Ook het verdienmodel wordt onderzocht. Met de pilot draagt Het Groninger Landschap bij aan de transitie richting natuurinclusieve

landbouw." Glastra stelt net als Emmens dat een verdienmodel voor natuurinclusief boeren essentieel is.

Polder De Oude Held

Dat landbouw en natuur elkaar in Groningen weten te vinden, bleek bij uitstek in Polder De Oude Held aan de westzijde van de stad Groningen. In 2019 wees de gemeente de polder aan als natuurcompensatie voor woningbouw. Een deel van het weidevogelgebied zou ingericht worden voor vleermuizen en geoorde futen. "Een onbegrijpelijke keuze", zegt Glastra, "want er broedt een vitale populatie weidevogels met een uitzonderlijk hoog broedsucces. De boeren voeren er met succes een optimaal weidevogelbeheer uit." Acht landbouw- en natuurorganisaties trokken aan de bel en vormden jarenlang een hecht blok. In 2023 ging de gemeente overstap na vele brieven, een petitie en twee rechtelijke uitspraken. "De rechter gaf ons gelijk en nu de gemeente ook. De grutto's zijn gered. De Oude Held blijft boerenland en de com-

pensatie voor vleermuizen vindt elders plaats. Eén van de vloeivelden van de voormalige Suikerunie is bewaard gebleven en is straks onderdeel van de nieuwe woonwijk. Uiteraard hadden we liever gehad dat de gemeente direct naar ons had geluisterd, dat had twee jaar vertraging geschied. Gelukkig hebben we deze bladzijde weer omgeslagen en werken we op veel plekken constructief samen met de gemeente."

De kracht van het Noorden

Emmens' uitgangspunt van water en bodem als sturende principes, past naadloos in de visie 'De kracht van het Noorden' die op Valentijnsdag 2023 werd gepresenteerd aan de Commissarissen van de Koning van Fryslân, Drenthe en Groningen. De visie is een primeur, stelt Glastra. Niet eerder lan-

ceerden acht noordelijke natuur- en milieuorganisaties een gezamenlijk wenkend toekomstperspectief voor de regio. Het grote groene hart bij de uitreiking, met daarop 'Liefde voor het landschap', spreekt boekdelen. Glastra: "We moeten uitgaan van onze eigen kracht. Aanleiding voor de visie waren plannen voor de Lelylijn en grootschalige woningbouw, waardoor het noorden een overloop dreigt te worden van de Randstad. Dat willen we niet. Groningen is ook meer dan het stopcontact van Nederland. Onze kwaliteiten – rust, ruimte, cultuurlandschap – moeten we behouden. Ze zijn ongekend." Realisatie van robuuste natuurgebieden, groenblauwe dooradering van het landelijk gebied, herstel van natuurlijke watersystemen, tegengaan van veenoxidatie, noemt Glastra enkele ingrediënten uit de visie.

Bondgenootschappen

Voor de uitwerking van de visie vindt Glastra het cruciaal om met de verschillende sectoren in gesprek te gaan. De landbouw

spreekt hij geregeld aan de landbouw- en natuurtafel en bij de AgroAgenda Noord-Nederland, met waterbedrijven is hij in gesprek over het gezamenlijke belang van het vasthouden van water en ook met de recreatiesector worden gesprekken gevoerd. "Ook voor recreatie en toerisme moeten we uitgaan van onze kracht, namelijk natuur en landschap. Het noordelijk toeristisch aanbod is divers: van wildernisnatuur van wereldklasse tot unieke cultuurlandschappen. Met meer natuur en een fijnmazig landschappelijk raamwerk maken we het noorden nog aantrekkelijker voor boeren, toeristen en inwoners. Onze kwaliteiten zijn geen vanzelfsprekendheid. Daar moeten we, samen met andere sectoren, in blijven investeren."

Polder De Oude Held, Groningen

Aanbieding van De kracht van het Noorden aan de drie Commissarissen van de Koning van Groningen, Drenthe en Friesland op Valentijnsdag

Organisatie

Waterbeesten vangen op de kwelder bij Polder Breebaart, Termunten

Het Groninger Landschap zet zich sinds 1936 in voor behoud, beheer en ontwikkeling van natuur, landschap en erfgoed in de provincie Groningen. Het Groninger Landschap is een stichting met een Raad van Toezicht en een directeur-bestuurder. De stichting is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor in Haren, op het adres Rijksstraatweg 333.

Over de wijze waarop deze doelen gerealiseerd worden stelt de statuten:

De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door:

- Het verwerven, inrichten, restaureren, beheren, exploiteren en openstellen van gronden en (rijks)monumentale gebouwen.
- Voor het doel noodzakelijke financiële middelen te vergaren, zoals subsidies, schenkingen, nalatenschappen en opbrengsten uit de exploitatie.
- Het verrichten van onderzoek, verzamelen van gegevens en het uitgeven van publicaties.
- De belangen van natuur, landschap en erfgoed, gelegen in de provincie Groningen, actief te behartigen.
- Samen te werken met inwoners, bedrijven, overheden en organisaties, die actief zijn in de provincie Groningen.
- Het geven van voorlichting en educatie.

Onder Het Groninger Landschap vallen de juridische eenheden Stichting Beheer Borgterrein Ewsum, Stichting Weltevreden en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

Het Groninger Landschap is door het CBF erkend als goed doel op basis van toetsing van zeven punten van beoordeling: missie, middelen, activiteiten en organisatie, doelrealisatie, governance, verantwoording en belanghebbenden.

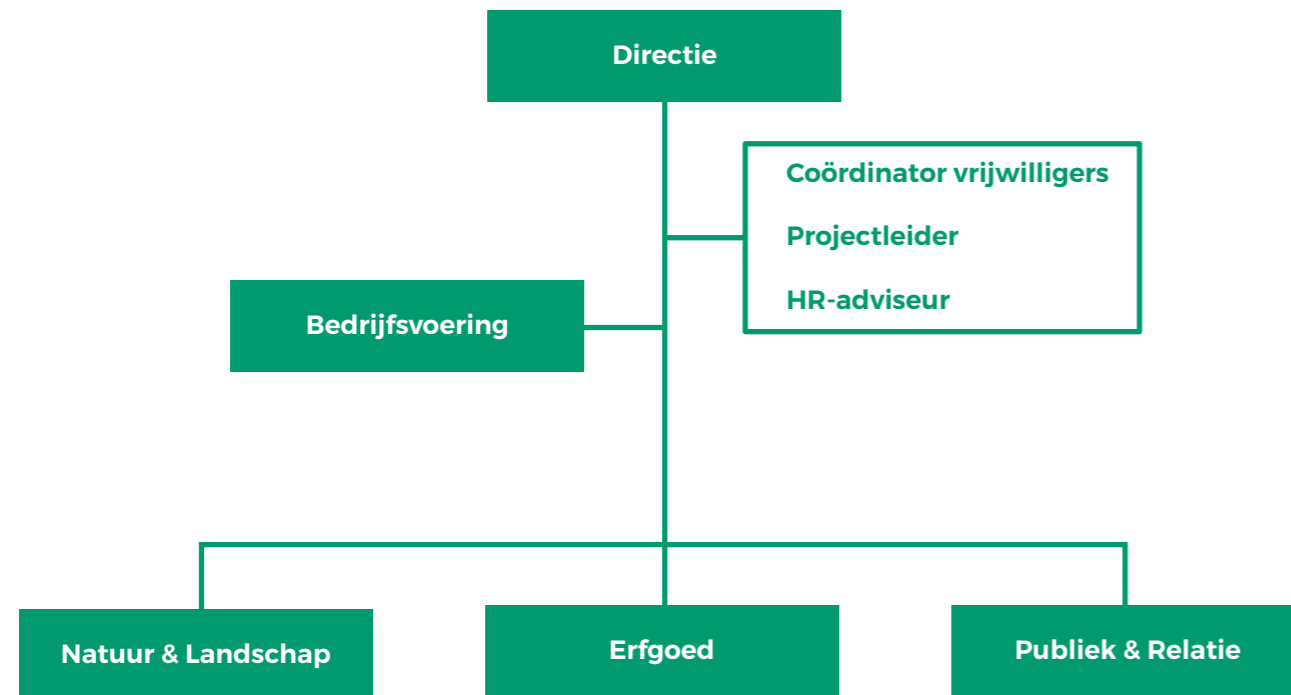
Organisatiestructuur

Het Groninger Landschap staat onder leiding van de directeur-bestuurder. De directie bestaat uit één persoon. De directie is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken die periodiek in de vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. De begroting, aankopen, de jaarrekening, het jaarverslag en het meerjarenbeleidsplan worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

De werkorganisatie telt vier afdelingen, namelijk Natuur & Landschap, Erfgoed, Publiek & Relatie en Bedrijfsvoering. Aan elke afdeling staat een hoofd. De hoofden van de afdelingen en de directeur vormen samen het managementteam. Een aantal stafmedewerkers valt rechtstreeks onder de leiding van de directeur.

Bij het beheer van onze natuurgebieden werken we met drie natuurbeheerders die leiding geven aan in totaal zeven medewerkers natuurbeheer (waaronder een leerling-medewerker en een trainee).

Organogram

Eendenkooi Nieuw Onrust, Hornhuizen

Samenstelling directie, bestuur en het toezichhoudend orgaan

De directie en het bestuur van Het Groninger Landschap werd in 2023 gevormd door **M.J. (Marco) Glastra**.

Nevenfuncties:

- Lid van bestuur Stichting De Ploeg in Stad en Ommeland
- Lid van de raad van advies van Vereniging Groninger Monument Eigenaren

De Raad van Toezicht bestond in 2023 uit zes leden en is zodanig samengesteld dat verschillende deskundigheids- en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd om op alle relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. De leden zijn benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. In lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels is vastgesteld dat geen van de leden andere (neven)functies bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezicht-houder zouden kunnen leiden. De leden treden af conform een rooster van aftreden.

De Raad van Toezicht had per **31 december 2023** de volgende leden:

L.J.R. (Bert) Scholtens, waarnemend voorzitter Raad van Toezicht

Functie in het dagelijkse leven:

- Hoogleraar Duurzaam Bankieren en Financieren – Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen

Nevenfuncties:

- Professor Finance - School of Management University of Saint Andrews, Scotland, UK
- Visiting Professor - Université Paris I Panthéon-Sorbonne

N. (Natasja) Lubbers, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- zelfstandig interim professional in de (semi-)publieke sector

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Advies opleiding Archeologie Rijksuniversiteit Groningen

R.H.G. (Raymond) Klaassen, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Onderzoeker Rijksuniversiteit Groningen
- Onderzoeker bij Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels (deeltijd)

Nevenfuncties:

- bestuurslid Ringersvereniging
- bestuurslid Vogelringstation Schiermonnikoog
- bestuurslid Bettie Wiegman Stichting

S. (Saskia) van Gessel, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijkse leven:

- Rechter

Nevenfuncties:

- n.v.t.

R. (Rutger) Dijsselhof, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Financieel directeur Abiant Holding B.V.
- Financieel directeur Coöperatie voor de Agrarische Bedrijfsverzorging Abiant U.A.

Nevenfuncties:

- n.v.t.

G.W. (Gerdien) Postma, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Directeur / eigenaar Postma Vastgoed Consultancy
- Register Makelaar/- Taxateur, Vastgoed Consultant, Gerechtelijk Deskundige

Nevenfuncties:

- Landelijk zittingslid Huurcommissie
- Lid Ledenraad Rabobank Noordenveld West Groningen
- Bestuurslid afd. Noord en lid Ledenraad Vastgoed Belang

Rooster van aftreden Raad van Toezicht

Naam	Functie	Benoemd	Herbenoeming	Jaar van aftreden
Dhr. L.J.R. Scholtens	vice-voorzitter	2017	2020	2024
Mw. N. Lubbers	lid	2017	2020	2024
Dhr. R.H.G. Klaassen	lid	2018	2021	2025
Mw. S. van Gessel	lid	2020	2023	2027
Dhr. R. Dijsselhof	lid	2020	2023	2027
Mw. G.W. Postma	lid	2021	2024	2028

Kropswolderbuitenpolder, Hunzedal

Beloningsbeleid

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht.

Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning van Het Groninger Landschap sluit aan op de regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Het Groninger Landschap vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 455 punten met een maximaal jaarinkomen van 154.951 euro (1 fte, index 1 juli 2023). Het voor de toetsing, aan de hand geldende maximum relevant jaarinkomen van de directie, de heer M.J. Glastra (1 fte), bedroeg 111.174 euro. Deze beloning bleef binnen het geldende maximum. Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage van het pensioen bleef voor de heer Glastra, met een bedrag van 127.596 euro binnen het in de regeling opgenomen maximumbedrag van 192.397 euro per jaar. De belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Personeel

Het personeelsbeleid richt zich op een zodanige inzet en ontwikkeling van medewerkers dat de organisatiedoelstelling van Het Groninger Landschap kan worden gerealiseerd. Daarvoor is het van belang dat de medewerkers deskundig en gemotiveerd zijn. Het Groninger Landschap wil een goede werkgever zijn. Dit betekent dat er veel aandacht is voor het ontwikkelen van talenten en individuen en dat de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden goed moet zijn. Er wordt aandacht besteed aan thema's als scholing en competentie management.

Het Groninger Landschap had per 31 december 2023 41 medewerkers. Het gemiddeld aantal fte over 2023 is 32,8.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2023
Directie	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,1 fte
Afdeling natuur en landschap	14,5 fte
Afdeling erfgoed	4,5 fte
Afdeling publiek en relatie	5,7 fte

In de personeelsvertegenwoordiging (PVT) zitten momenteel vier personeelsleden die door het personeel worden benoemd. De PVT zit minimaal twee keer per jaar met de directie om tafel en één keer per jaar met een afvaardiging van de Raad van Toezicht.

Het plan van aanpak volgend op de risico-inventarisatie behoeft doorlopend aandacht. Daarnaast is aandacht besteed aan duurzame inzetbaarheid en de balans tussen belasting en belastbaarheid. Een inmiddels jaarlijks terugkerend onderdeel is het onderzoek naar sporen van de ziekte van Lyme in het bloed van buitenmedewerkers. Dit onderzoek vindt jaarlijks plaats in november als het tekenseizoen is afgelopen.

Vrijwilligers

Het Groninger Landschap kan niet functioneren zonder vrijwilligers. Maar liefst 441 vrijwilligers (peildatum 31 december 2023) zetten zich met hart en ziel in om de molens draaiende te houden, mensen te ontvangen in bezoekerscentra, excursies te geven en de planten en dieren te inventariseren. De vrijwillige medewerkers werken met een grote mate van vrijheid en eigen verantwoordelijkheid. Ze opereren vanuit zelfstandige teams, elk met een eigen bestuur. De teams maken jaarplannen en vragen budgetten aan. Deze werkwijze, op basis van een eigen bestuur, is uniek en geeft een extra dimensie aan het vrijwilligerswerk voor de organisatie. De directie neemt het besluit tot het instellen van een team.

De meeste teams zijn actief in en rond één van de terreinen en (rijks)monumenten. Door de indeling van teams per gebied vervullen de vrijwilligers de functie van ambassadeur van Het Groninger Landschap in het betreffende gebied.

Vrijwilligersbeleid

Wij vinden het van wezenlijk belang dat er ten aanzien van het vrijwilligerswerk bij Het Groninger

Landschap goed beleid is vastgelegd en wordt uitgevoerd. Het vrijwilligersbeleid is ontwikkeld en vastgesteld in overleg met de vrijwilligers. In het beleidsplan 'Vrijwilligersbeleid 2021-2025 Veur elk en ain, deur elk en ain' zetten we de uitgangspunten van ons vrijwilligersbeleid uiteen: hoe wij het vrijwilligerswerk zien en organiseren én wat wij de vrijwilligers te bieden hebben. Wij benaderen de organisatie van het vrijwilligerswerk vanuit de volgende thema's: Binnenhalen, Begeleiden, Basisvoorwaarden, Belonen, Behouden en Beëindigen. Vrijwilligerswerk binnen Het Groninger Landschap wordt gedefinieerd als werk dat onverplicht, onbetaald en met enige regelmaat wordt verricht. Voor een goede binding met het team, de organisatie en de activiteiten geldt als richtlijn dat een vrijwilliger zich minimaal 40 uur per jaar voor Het Groninger Landschap inzet en geregeld de teamvergaderingen bijwoont. Vrijwilligers gaan een overeen-

komst aan en voeren de activiteiten uit voor, namens en onder verantwoordelijkheid van Het Groninger Landschap. De stichting faciliteert de vrijwilligers om ze in staat te stellen hun werkzaamheden zo goed mogelijk uit te voeren.

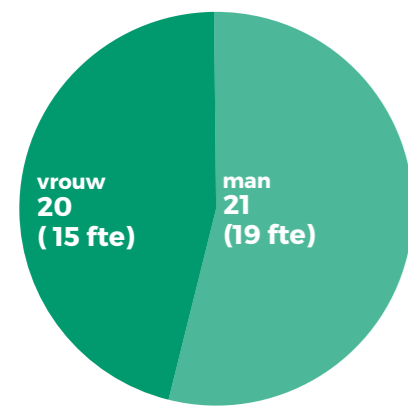
Via ons nieuwe intranet DigiRaand – in eigen huis ontworpen en ontwikkeld – kunnen vrijwilligers zich aanmelden voor de bijeenkomsten en het scholingsprogramma met onder andere cursussen over flora en fauna. Ook Excursietechnieken, Goed Gastgeverschap en BHV worden aangeboden. Alle cursussen en workshops worden speciaal voor de vrijwilligers ontwikkeld en dragen bij aan de hoge kwaliteit van ons activiteiten aanbod. De Nieuwjaarsbijeenkomst en de jaarlijkse Vrijwilligersdag worden goed bezocht en zeer gewaardeerd. Veel vrijwilligers zijn vele jaren aan ons verbonden, er zijn er zelfs bij die zich al 35 jaar inzetten voor onze organisatie. Hoewel uit onderzoeken blijkt dat landelijk gezien het aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet terugloopt, blijft het aantal vrijwilligers van Het Groninger Landschap al jaren stabiel.

Organisatie in Cijfers

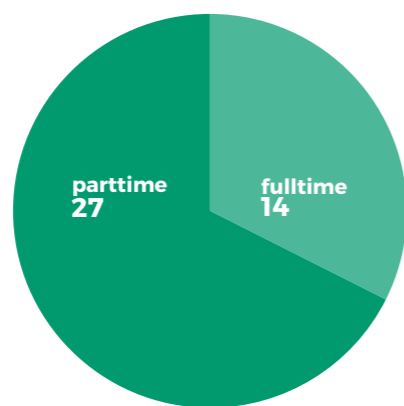
Aantal medewerkers

Per 31 december 2023 waren er 41 medewerkers in dienst (34 fte), gemiddeld over het jaar bedroeg het aantal medewerkers 39 (32,8 FTE).

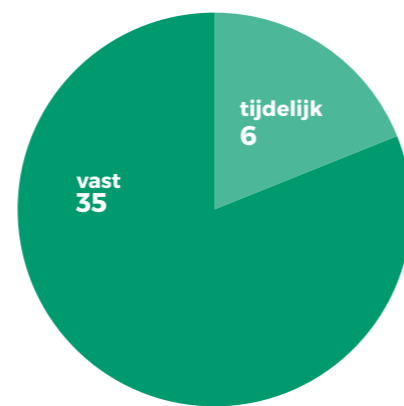
Per 31 december 2022 waren er 39 medewerkers (32,8 fte), gemiddeld over het jaar bedroeg het aantal medewerkers 36,9 (30,7 fte). De totale aantallen zijn daarmee licht gestegen.

Verhouding man-vrouw

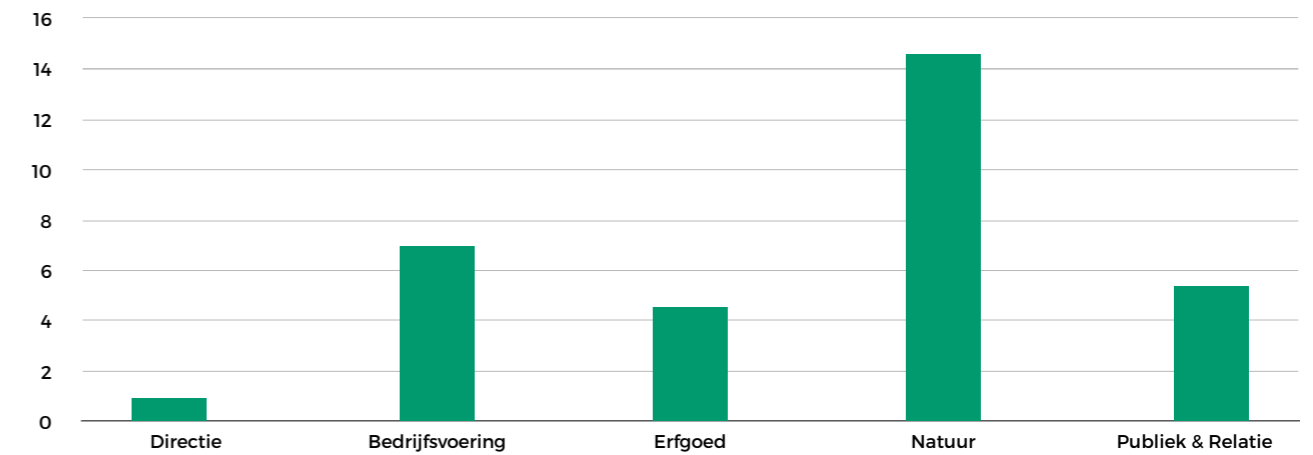

Verdeling parttime/fulltime

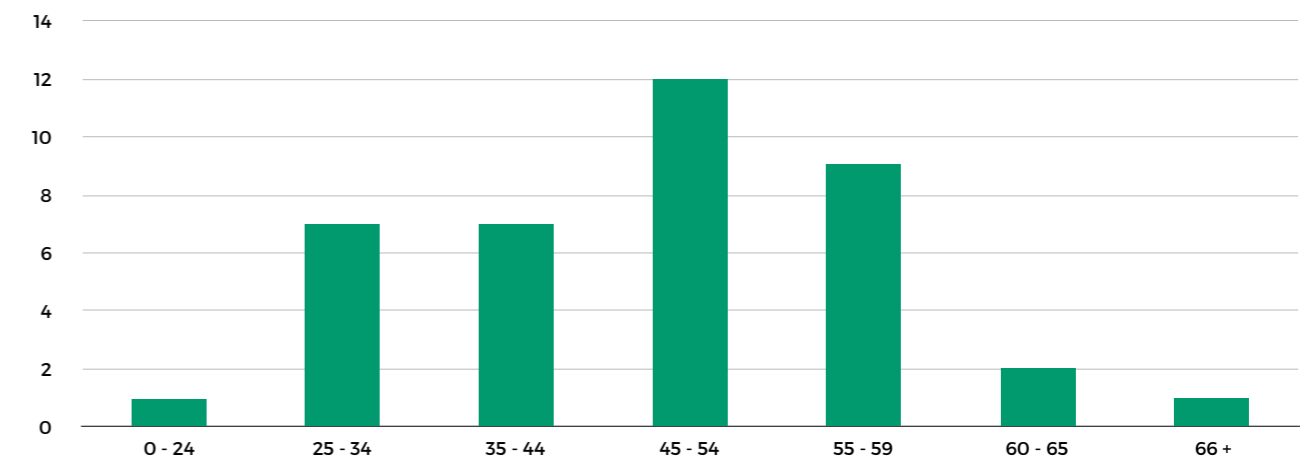

Soort dienstverband

Aantal medewerkers per afdeling in fte gemiddeld over het jaar

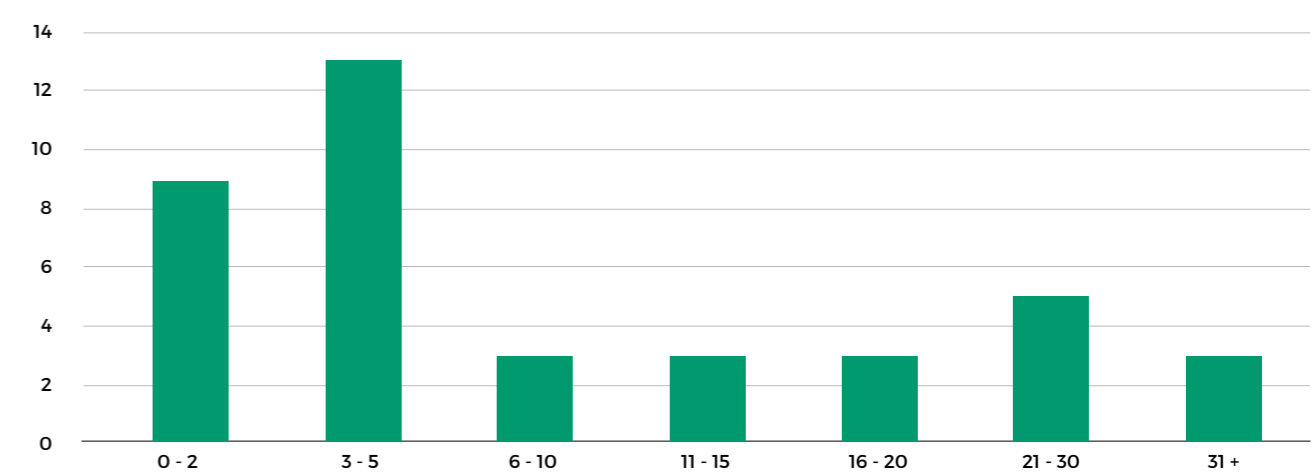

Leeftijdsopbouw

De gemiddelde leeftijd is 47 jaar

Aantal dienstjaren

Het gemiddeld aantal dienstjaren is 9,9 jaar

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuimpercentage in 2023 was 9,14. Dat is aanzienlijk hoger dan in 2022. Toen was het nog 5,43%. Gemiddeld meldde men zich in 2022 1,51 keer per jaar ziek. In 2023 was dit 1,67 keer. De gemiddelde verzuimduur in 2023 was 18,52 dagen. In 2022 lag dat nog op ongeveer 10 dagen. Dit komt omdat we meer langdurig zieken hadden in 2023 ten opzichte van 2022.

Uitstroom

Er zijn in 2023 2 medewerkers vertrokken. Dit betrof in beide gevallen de Rayonbeheerder van Rayon Noord.

Instroom

Er zijn in 2023 4 medewerkers in dienst getreden te weten:

- Medewerker Natuur en Landschap
- Office manager
- Interim medewerker jeugdeducatie
- Rayonbeheerder Rayon Noord

Ook bieden we waar mogelijk stagiaires een stageplaats aan. In 2023 hebben we een meeloopstagi-air gehad bij natuurbeheer en we hebben een student de mogelijkheid geboden om binnen onze organisatie af te studeren.

Doorstroom

Een medewerker die een leerwerktraject volgde is na het voltooien van de opleiding in vaste dienst gekomen als medewerker natuurbeheer.

Opleidingen

Door medewerkers is voor ongeveer € 21.000,- besteed aan het volgen van opleidingen en lesmateriaal. Dit is ongeveer de helft minder dan in 2022. Toen werd er ongeveer € 43.000,- besteed. In 2022 was er met name een inhaalslag vanwege de fysieke cursussen die vanwege corona niet door konden gaan. Dat is in 2023 weer gestabiliseerd. In het afgelopen jaar zijn door de medewerkers groepstrainingen gevolgd, zoals de jaarlijkse BHV-training, maar ook groepstrainingen op gebied van communicatie en fondsenwervig. Daarnaast zijn er vakinhoudelijke trainingen gevolgd maar er is ook aandacht geweest voor individuele coaching.

Integriteitsbeleid

Het is van groot belang dat wij als organisatie inte-

ger werken. Onze medewerkers en vrijwilligers willen we een veilige en positieve werkomgeving bieden. En als erkend goed doel is het cruciaal dat we als organisatie integer werken.

In 2020 is het integriteitsbeleid vastgesteld door de directie.

Het integriteitsbeleid wordt vormgegeven langs vier lijnen:

1. Gedragscode voor medewerkers en vrijwilligers
2. Integriteitsverklaring voor bestuurders en toezichthouders
3. Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)
4. Borging

Ad 1: Gedragscode

De gedragscode is gericht op het voorkomen, signaleren en melden van situaties die zich kunnen voordoen rondom integriteit.

Ad 2: Integriteitsverklaring

Er is een integriteitsverklaring opgesteld die door alle leden van de raad van toezicht en de directeur-bestuurder is getekend.

Ad 3: Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)

Van alle huidige (vrijwillige) medewerkers wordt een VOG gevraagd. Het overleggen van een VOG is een vast onderdeel van de aanstelling van een (vrijwillig) medewerker.

Ad 4: Borging

In de gedragscode staat aangegeven bij welk vertrouwenscontactpersoon een medewerker melding kan maken van ongewenst gedrag. De rol van vertrouwenscontactpersoon wordt uitgevoerd door twee personeelsleden van Het Groninger Landschap. Om vertrouwelijkheid te borgen en de drempel voor een melding te verlagen, kan ook melding worden gedaan bij een externe vertrouwenspersoon. De rol van externe vertrouwenspersoon is ondergebracht bij een professionele organisatie. Met ingang van 2022 is er ook een extern meldpunt voor (vermoedens van) schendingen van integriteit.

Het is belangrijk om te duiden wat het verschil is tussen een klacht en een integriteitsissue. Aanvullend op de regeling wordt daarom zowel intern als extern toegelicht wat de verschillen zijn in het soort melding en de vertrouwelijkheid van de behandeling.

Het integriteitsbeleid wordt gepubliceerd op de website en intranet van de stichting.

Er is in het afgelopen jaar wederom een melding binnengekomen bij de externe vertrouwenspersoon. Dit kan een vrijwilliger of een medewerker zijn. De melding heeft niet geleid tot een vervolgactie.

Ontwikkelingen

Eind 2022 is een start gemaakt voor een medewerkersonderzoek onder begeleiding van een externe partij. Dit traject is in het voorjaar van 2023 afgerond met een gezamenlijke bijeenkomst waarin over de uitkomsten met elkaar is gesproken, daarna zijn er vervolgacties ingezet. In samenspraak met de Personeelsvertegenwoordiging wordt gekeken naar de manier hoe onze gesprekscyclus is ingericht. Dit loopt door in 2024.

De externe vertrouwenspersoon was in het afgelopen jaar aanwezig bij de kwartaalbijeenkomsten. Tijdens een van deze bijeenkomsten heeft zij een presentatie verzorgd over grensoverschrij-

dend gedrag. Haar aanwezigheid moet drempelverlagend werken voor medewerkers die met zaken te maken krijgen waarbij ze bij een vertrouwenspersoon terecht kunnen voor advies. Ook leert de vertrouwenspersoon de organisatie op deze wijze beter kennen. Wat ten goede komt aan de begeleiding.

Dit jaar hebben 4 kwartaalbijeenkomsten plaatsgevonden op verschillende locaties. De onderwerpen werden door de medewerkers van de verschillende afdelingen verzorgd.

Financiële positie

Financiële positie

Het Groninger Landschap is een financieel gezonde organisatie.

Het boekjaar over 2023 is positief afgesloten met een geconsolideerde winst van 195.

In 2023 is één stuk grond van ongeveer twee hectare verworven. Het rendement op onze beleggingsportefeuille was in 2023 sterk positief. We hebben een defensief beleggingsbeleid die gericht is op beleggen voor een lange termijn van 15 jaar. We gaan er met dit beleid vanuit dat het vermogen over een langere periode minimaal inflatiebestendig is. In enig jaar kan echter sprake zijn van een negatief rendement. 2023 hebben we afgesloten met een sterk positief rendement, vergelijkbaar met de wereldmarkt.

De stichting beschikt over een gezonde financiële huishouding. Er is een sterke positie in reserves en fondsen waardoor de solvabiliteit is gegarandeerd. Naast het belegde vermogen wordt een saldo voor werkkapitaal aangehouden op lopende rekeningen en spaarrekeningen. De omvang van deze liquide middelen is per 31 december 2023 toereikend op basis van de te verwachten inkomsten en uitgaven. Bijlage 1 geeft een overzicht van de in- en uitgaande kasstromen over 2023 en 2022.

Ratio's solvabiliteit en liquiditeit

		2023	2022
Solvabiliteit	Eigen / vreemd vermogen	3,58	3,32
	Eigen / totaal vermogen	0,78	0,77
	Totaal / vreemd vermogen (Debt Ratio)	4,58	4,32

Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om aan haar schulden te voldoen.

Liquiditeit	Current ratio	9,36	7,52
--------------------	---------------	------	------

Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om uit de lopende ontvangsten aan haar kortlopende verplichtingen te voldoen.

Het aanwezig zijn van reserves en voldoende weerstandsvermogen is van belang voor de continuïteit en het kunnen doen van strategische aankopen en/of projecten. Tegelijkertijd blijven wij zeer kritisch over een gezonde exploitatie van de stichting. Er is continu aandacht voor de efficiëntie van bestedingen en het optimaliseren van de inkomsten uit terreinen en gebouwen.

Voor de komende jaren wordt in de begroting een licht positief resultaat voorzien. Daarvoor is het noodzakelijk dat het huishoudboekje op orde blijft. De inkomsten moeten minimaal gelijke tred houden met de verwachte kostenstijging.

Kengetallen

Conform de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 nemen we in dit jaarverslag kengetallen op voor de bestedingen aan de doelstelling en de kosten voor fondsenwerving. Hoeveel van het geld besteedt Het Groninger Landschap aan de doelstelling? Aan de doelstelling is in 2023 in totaal 7,8 miljoen euro uitgegeven. Dat is maar liefst 99% van de baten. Hiermee voldoet de stichting ruimschoots aan de CBF-norm die stelt dat het percentage besteed aan doelstellingen minimaal 75% moet bedragen. De bereikte 99% was meer dan in 2022 (83%).

Onderstaande tabel geeft de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten weer.

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Totaal bestedingen aan de doelstelling	7.806	6.088	8405
Som der baten	7.845	6.599	10.136
Som der lasten	8.455	6.795	9.016
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	99%	92%	83%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	92%	90%	93%

De geworven baten zijn de bijdragen van particulieren, bedrijven, loterijorganisaties, overheden en fondsen. Onderstaande tabel geeft de verhouding weer van de kosten van fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten.

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Som van de geworven baten	6.690	5.251	9.024
Wervingskosten	242	276	261
Kostenpercentage fondsenwerving	4%	5%	3%

Crowdfunding, giften en nalatenschappen

Het Groninger Landschap investeert in fondsenwerving. Persoonlijk contact met potentiële gevers is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Beschermers en andere particulieren dragen Het Groninger Landschap een warm hart toe door financieel bij te dragen of Het Groninger Landschap op te nemen in hun testament. Vaak worden de giften en nalatenschappen gekoppeld aan specifieke terreinen, aankopen of projecten. In 2023 is minder ontvangen uit nalatenschappen dan in 2022. De ontvangsten uit nalatenschappen zijn vooraf niet in te schatten.

Voor de werving van nieuwe Beschermers is gebruik gemaakt van 'straatwerving' op de vier jeugdfestivals, een directmail-campagne aan koude adressen in de provincie, en passieve werving via gebiedsfolders, magazine Golden Raand en informatiepanelen in de gebieden.

Vermogensbeleid

Het Groninger Landschap heeft een vermogen van circa 13,5 miljoen euro. Het vermogen is samengesteld uit een continuïteitsreserve, bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen. Het vermogensbeleid is gericht op instandhouding van het vermogen, zodat deze direct beschikbaar blijft voor besteding aan hieronder aangegeven reserves en fondsen. De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan voldoen. De termijn voor het ingeschatte risico is gebaseerd op lopende verplichtingen en vastgesteld op een termijn van een jaar. De continuïteitsreserve is daarom per 31 december 2023 vastgesteld op 1 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten voor de werkorganisatie betreffen kosten voor personeel, kantoor, algemene kosten en de belastingen. De bestedingsmogelijkheid uit de bestemmingsreserves is aangegeven door de directie.

Onderstaande bestemmingsreserves maken onderdeel uit van het vermogen van de stichting:

- Reserve voor projecten in het kader van de doelstelling – toegezegde eigen bijdragen voor projecten.
- Reserve voor projecten fondsenwerving – toegezegde bijdrage voor fondsenwerving.
- Reserve voor aankoop natuurterreinen en monumenten – toegezegde bijdrage voor aankopen.
- Reserve voor activa bedrijfsvoering/doelstelling – waarde materiële vaste activa en voorraden.
- Reserve voor waardeverschillen effecten – ongerealiseerde koersresultaten effecten in portefeuille.

Een deel van de baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen middels deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen. Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/of gebouwen.

Beleggingsbeleid

Het vrij belegbare vermogen van de stichting wordt beheerd door een professionele duurzame vermogensbeheerder, namelijk de Triodos Bank. In een Overeenkomst tot Beheer van vermogen is het mandaat met deze vermogensbeheerder vastgelegd conform een beleggingsstatuut. Dit beleggingsstatuut is bedoeld om een helder en eenduidig kader te scheppen voor het beheer van de beleggingen, inclusief de liquiditeiten. In het beleggingsstatuut zijn de doelstellingen voor het beleggen geformuleerd en de randvoorwaarden waaronder deze doelstellingen gerealiseerd kunnen worden.

Het Groninger Landschap kiest voor een solide en defensief beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Onderstaande tabel geeft de verdeling aan van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën. Gemiddeld wordt 50% in aandelen belegd en 50% wordt belegd in vastrentende waarden (obligaties en spaarrekeningen).

Asset Allocatie (defensief)

	Weging		
	neutraal	min	max.
Obligaties	50,0%	47,5%	52,5%
Aandelen	50,0%	47,5%	52,5%
Liquiditeiten	0,0%	0,0%	5,0%
Totaal	100%		

De portefeuille is volledig duurzaam ingericht. Het Groninger Landschap hecht eraan dat de criteria die voor de duurzame selectie worden gehanteerd onderling consequent zijn en worden aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Het Groninger Landschap heeft daarom besloten zich aan te sluiten bij de duurzame criteria van Triodos Bank. Een overzicht van de actuele criteria worden gepubliceerd op de website van de Triodos Bank.

Toekomst- en risicoparagraaf

Blaarkoppen in het Reitdiepdal bij Adorp

Toekomstparagraaf

Begin 2024 is de Toekomstagenda 2024-2028 'Het verbindende landschap' vastgesteld. De Toekomstagenda geeft onze strategische koers aan voor deze periode en is de basis voor het jaarlijkse bedrijfsplan. In de Toekomstagenda geven we aan waar vanuit onze statutaire doelstellingen de toegevoegde waarde ligt van onze organisatie en vertalen dit naar een strategie voor verwerking, beheer en onderhoud, belangenbehartiging, maatschappelijk draagvlak en samenwerking. Als 88-jarige organisatie weten wij als geen ander het belang van continuïteit en daar hoort ook een gezonde financiële positie bij. Bij alle keuzes die we maken, speelt dit op de achtergrond een rol: kunnen we het ook op lange termijn waarmaken.

Algemeen

Het Groninger Landschap zet zich in voor bescherming van natuur, landschap en erfgoed in Groningen en het versterken van het maatschappelijk draagvlak daarvoor. Deze missie is nog net zo actueel als in het jaar van onze oprichting 1936 en zal ook altijd actueel blijven. Elke tijd heeft zijn eigen ontwikkelingen die van invloed zijn op de zaken waar wij voor staan. Op dit moment zijn dat onder andere ontwikkelingen op het vlak van landbouw, energietransitie, kustverdediging en mijnbouwschade. Samen met andere organisaties proberen wij in dit speelveld de belangen van natuur, landschap en erfgoed zo goed mogelijk te behartigen. We kiezen daarbij voor een constructieve en oplossingsgerichte benadering.

De meest concrete bijdrage die wij daaraan kunnen leveren is het in eigendom verwerven van natuur, landschap of erfgoed. In de loop der jaren hebben we op die manier 8316 hectare natuur blijvend beschermd, evenals tientallen rijksmonumenten en landschappelijk waardevolle objecten als wierden en oude dijken. We bieden ruimte om onze natuurgebieden en monumenten te beleven en organiseren – dankzij onze vrijwilligers – tal van activiteiten voor het publiek.

Het Groninger Landschap is een compacte organisatie die het beheer en onderhoud in belangrijke mate uitbesteedt. Publieksactiviteiten drijven voor een belangrijk deel op inzet van vrijwilligers. Naarmate het bezit groeit zal de organisatie zich mee ontwikkelen. De komende jaren verwachten we een geleidelijke toename van bezit en een beperkte uitbreiding van de organisatie.

Natuur en Landschap

Aankoop blijft een belangrijk middel om natuurgebieden te versterken, cultuurhistorische landschapselementen te beschermen of nieuwe kansen voor natuur te verzilveren. Dat laatste speelt onder andere in combinatie met een integrale kustontwikkeling en bij herstel van de Hunze in de stad Groningen. Via het Groninger Natuurfonds kunnen ook particulieren direct bijdragen aan de aankoop van natuur in de provincie Groningen.

Bij onze bestaande natuurgebieden is er veel aandacht voor verbetering van de landschappelijke en ecologische kwaliteit (waaronder biodiversiteit). Beheer en inrichting spelen daarin een sleutelrol. Eén van de speerpunten is het weidevogelbeheer. Dat lukt niet zonder samenwerking met de collectieven voor agrarisch natuurbeheer. Om tot levensvatbare weidevogelkernen te komen, is deelname aan het Aanvalsplan Grutto cruciaal. In provincie Groningen gaat het hierbij om het Reitdiepgebied en het Hunzedal. De uitbreiding van de weidevogelgebieden vindt vooral plaats via agrarisch natuurbeheer. Het Groninger Landschap probeert het broedsucces in haar weidevogelgebieden te verhogen door een combinatie van peilbeheer, extensief agrarisch gebruik en predatiebeheer. Op een ander schaalniveau speelt de optimalisatie van de Medenertilsterpolder in Middag-Humsterland als weidevogelgebied. Na een lange voorbereiding heeft de provincie het inrichtingsplan onder druk van omliggende boeren ingetrokken en is in 2023 een pilot gestart om toch maatregelen uit te voeren ter verbetering van de situatie voor weidevogels. Andere opgaven zijn ecologisch herstel van het Eems-Dollard estuarium en herstel van de Hunze in de oostelijke stadsrand van Groningen.

Het Groninger Landschap wil zich ook inspannen voor de kwaliteit van natuur en landschap in het agrarisch gebied, die ernstig onder druk staat. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt primair bij de landbouw, maar Het Groninger Landschap wil daar graag een actieve bijdrage aan leveren. Dat doen we onder andere door ruimte te bieden aan een pilot voor natuurinclusieve landbouw op de Mid-

wolder Bouwten bij de Ennemaborg. Daarnaast leveren we een actieve bijdrage aan de Transitie Landelijk Gebied, zowel in de deelgebieden als aan de Landbouw- en Natuurtafel die het College van GS adviseert.

Erfgoed

Het Groninger Landschap heeft zich ontwikkeld tot een volwaardige erfgoedorganisatie met de status van een 'professionele organisatie voor monumentenbehoud' (POM). Het Groninger Landschap is niet gericht op zoek naar nieuwe aankopen, maar stelt zich wel actief op als vangnet voor landschapsgerateerd monumentaal erfgoed. De focus ligt hierbij op Rijksmonumenten. Belangrijk criterium bij verwerving van erfgoed is dat er zicht is op een neutrale tot positieve financiële exploitatie. We geven hier invulling aan door te zoeken naar een passende bestemming voor het erfgoed die een zekere mate van inkomsten genereert. Bij overdracht van monumenten door particulieren is sprake van een 'gunfactor': ze vertrouwen hun monument graag toe aan Het Groninger Landschap. Daar waar geen sprake is van een positieve exploitatie, vraagt Het Groninger Landschap om een bruidsschat. Dit is bijvoorbeeld aan de orde bij molens en bij monumenten in het aardbevingsgebied die van de NAM zijn overgenomen. Voor de toekomstige ontwikkeling van de organisatie is een zorgvuldig verwervingsbeleid, met een goede balans tussen doelstelling en exploitatie, van groot belang.

De restauratie en herbestemming van de vier monumenten die door NAM zijn overgedragen, is begin 2024 volledig afgerond. Ook de restauratie en verduurzaming van Villa Barmerhoek wordt in 2024 afgerond. Lopende projecten zijn restauratie en herbestemming van een boerderij aan de Hamdijk bij Klein-Ulsda en de Euvelgunnerheem in de Hunzzone.

Versterking draagvlak

Het Groninger Landschap streeft naar versterking van de betrokkenheid in de streek en versterking van het draagvlak voor onze activiteiten. Het kwartaalblad Golden Raand en de website vormen het

belangrijkste communicatiemiddel om de achterban te informeren over ons werk. Aanvullend spelen sociale media als facebook, twitter en instagram een rol. In 2024 willen we de basis leggen voor een campagne om nieuwe Beschermers te werven. Onze vrijwilligers zijn belangrijke ambassadeurs van onze organisatie en zorgen voor een lokale inbedding op plekken waar we als eigenaar van natuur of erfgoed aanwezig zijn. Bezoekerscentra vormen een 'poort' naar de achterliggende gebieden: Reitdiep, Dollard, Waddenkust en Ennemaborg. In de centra vertellen we het verhaal van het betreffende landschap en is er ruimte voor persoonlijk contact tussen bezoekers en onze vrijwilligers. De teams organiseren tal van activiteiten, waaronder excursies en doe-activiteiten voor de jeugd. In Bourtange speelt bezoekerscentrum Terra Mora een vergelijkbare rol. Na een verkenning in 2023 willen we in 2024 starten met de realisatie van een 'veldstation' op de overgang van de vesting Bourtange naar het Bourtangerveld. Voor het terrein van het voormalige Klooster Yesse hebben we een plan ontwikkeld om de contouren van het klooster weer beleefbaar te maken en een ontvangstruimte voor bezoekers te realiseren. Na een lange procedure lijkt er ook beweging te komen in de realisatie van een theehuis aan de binnenzijde van de waddendijk van de Westpolder. Vrijwilligers van Het Groninger Landschap kunnen hiervan gebruik maken als startpunt van excursie naar eendenkooi Nieuw Onrust.

Organisatie

We streven naar een compacte organisatie die het uitvoerende werk grotendeels uitbesteedt aan ondernemers en bedrijven in de regio. Mede op basis van de uitkomsten van een medewerkerstevredenheidsonderzoek in 2023 hebben we aandacht voor de werkdruk en het begeleiden van nieuwe medewerkers. Naar verwachting valt er in 2024 een besluit over de huisvesting van het kantoor: blijven we in Haren of gaan we naar een andere locatie. We geven actief invulling aan ons integriteitsbeleid voor alle onderdelen van de organisatie (medewerkers, vrijwilligers en toezichthouders). We proberen te werken vanuit onze kernwaarden beziel, daadkrachtig en dichtbij. Vrijwilligers zijn een onmisbare schil rond de werkorganisatie die we optimaal willen ondersteunen. Een vitale vrijwilligersorganisatie is geen vanzelfsprekendheid gelet op ontwikkelingen in de maatschappij, waarbij mensen langer doorwerken en er een steeds groter beroep op ze wordt gedaan om een actieve bijdrage te leveren aan mantelzorg of wijk- of dorpsleven. Voor de langere termijn zetten we de lijnen uit om als organisatie aantrekkelijk en relevant te blijven voor vrijwilligers. In 2024 evalueren we ons beleidsplan voor duurzaamheid en gaan we aan de slag met een nieuw plan van aanpak.

Begroting 2024 - geconsolideerde staat van baten en lasten

(x 1.000 euro)

Baten:

Baten van particulieren	885
Baten van bedrijven	578
Baten van loterijorganisaties	938
Baten van subsidies van overheden	2.808
Baten van andere organisaties zonder winststreven	221
Som van de geworven baten	5.430
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.333
Overige baten	150
Som van de baten	6.913

Lasten:

Besteed aan doelstellingen

Aankopen	47
Projecten	1.070
Uitvoeringskosten	1.117
Natuurterreinen	2.885
Cultuurhistorisch erfgoed	1.212
Voorlichting en educatie	1.112
Wervingskosten	276
Kosten beheer en administratie	470
Som van de lasten	7.072
Saldo voor financiële baten en lasten	- 159
Saldo financiële baten en lasten	224
Resultaat	65

Risicoparaagraaf

Met het oog op de continuïteit van Het Groninger Landschap onderscheiden we vijf categorieën risico's:

1. Externe ontwikkelingen
2. Realisatie doelstellingen door eigen organisatie
3. Compliance
4. Operationeel
5. Financieel

De risico's zijn weergegeven in de risicomatrix. De risicomatrix heeft als doel om alle risico's te identificeren en zorgt ervoor dat Raad van Toezicht, directie en medewerkers zich van deze risico's bewust zijn. Tevens worden de daarbij horende beheersmaatregelen benoemd en ingebed in de organisatie. Hieronder volgt een korte toelichting bij de risicomatrix.

Externe ontwikkelingen

Hierbij gaat het om ontwikkelingen buiten de eigen organisatie, waar we slechts zeer beperkt invloed op hebben, maar wel mee geconfronteerd (kunnen) worden. Naast bedreigingen kunnen deze externe ontwikkelingen ook kansen met zich meebrengen. Een externe bedreiging zou het wegvallen van de bijdrage vanuit de Nationale Postcode Loterij vanwege andere keuzes die de loterij maakt kunnen zijn. Een externe kans kan het moeten compenseren van de CO₂ uitstoot van bedrijven kunnen zijn. Het Groninger Landschap zou hierin een rol kunnen pakken om deze CO₂ compensatie op zich te nemen.

Realisatie doelstellingen door eigen organisatie

Het is van groot belang dat we als organisatie concreet bijdragen aan het realiseren van onze statutaire doelen. Op het moment dat dit stagneert, worden we als organisatie minder relevant en komt de continuïteit in gevaar. Belangrijke mechanismen om deze risico's te beheersen zijn de certificering als natuurbeheerder en als monumentenorganisatie en de toezichhoudende rol van de Raad van Toezicht.

Compliance

De organisatie werkt niet alleen binnen wet- en regelgeving, maar ook binnen de kaders van het CBF-keurmerk voor Erkende Goede Doelen. Daar komen de voorwaarden voor een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), de eigen reglementen

voor Raad van Toezicht en directeur-bestuurder bij. Daarnaast moet men zich houden aan het vastgelegde integriteitsbeleid en interne werkprocessen voor onder andere opdrachtverlening en tekenbevoegdheid.

Operationeel

Het Groninger Landschap loopt in de bedrijfsvoering, net als elk ander bedrijf, operationele risico's op het vlak van onder andere personeel, ICT en aansprakelijkheid. In 2023 hadden we te maken met enkele langdurig zieken. In een kleine organisatie heeft dit ook gevolgen voor de andere medewerkers. De organisatie is nu weer op sterkte, maar ziekteverzuim blijft een belangrijk aandachtspunt.

Financieel

Voor het realiseren van onze doelstellingen is de beschikbaarheid van financiële middelen cruciaal. Het Groninger Landschap heeft een brede financiering waarbij drie bronnen onderscheiden kunnen worden:

1. Charitas (donaties, nalatenschappen, fondsen)
2. Eigen inkomsten uit exploitatie (huur, pacht)
3. Subsidies

In de risicomatrix worden voor elk van deze bronnen de mogelijke risico's benoemd, evenals de acties die worden uitgevoerd om de continuïteit te borgen.

Wat betreft de subsidies zien we een stabilisatie tot lichte groei. Bij de charitas blijven de inkomsten uit donaties stabiel en zien we een stijgende trend bij nalatenschappen. Het is een hele opgave om de eigen inkomsten gelijk op te laten lopen met de stijging van kosten.

Overige risico's

Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGC'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onrecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij die regeling achteraf alsnog zonder verdere voorwaarden goed. Zowel de VGC als de natuurbeschermingsorganisaties hebben op verschillende gronden tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGC heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. De natuurbeschermingsorganisaties hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere in tegenstelling tot de Europese Commissie van mening zijn dat zij niet kwalificeren als 'onderneming', maar een organisatie die overheidsbeleid vormgeeft en uitvoert. Aldus is geen sprake is van staatssteun die tevo-

ren had moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlandse natuur die de overheid tevoren had aangewezen en moest worden behouden of ontwikkeld.

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling met een verkeerd onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen en daarbij de formele procedure volgen. Natuurbeschermingsorganisaties wachten de voortgang van dit eventuele hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. Tot op heden is de Europese Commissie het onderzoek niet geopend. Het is niet bekend of en zo ja wanneer het hernieuwde onderzoek zal beginnen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen voor het publiek. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortige begunstiging van de natuurbeschermingsorganisaties waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on) verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal

nemen, zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Het Groninger Landschap van grote waarde vindt en met wie wij in hoge mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer. De Terrein Beherende Organisaties (TBO's) en de VGC blijven in gesprek om te verkennen of er mogelijkheden zijn om de inmiddels langlopende zaak in der minne te beslechten. Ook bij een minnelijke regeling dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de instelling blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. De stichting handelt niet in financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van een aan de stichting verschuldigde betaling blijft een eventueel daaruit voortvloeiend verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkingen als provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen inzake legaten zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

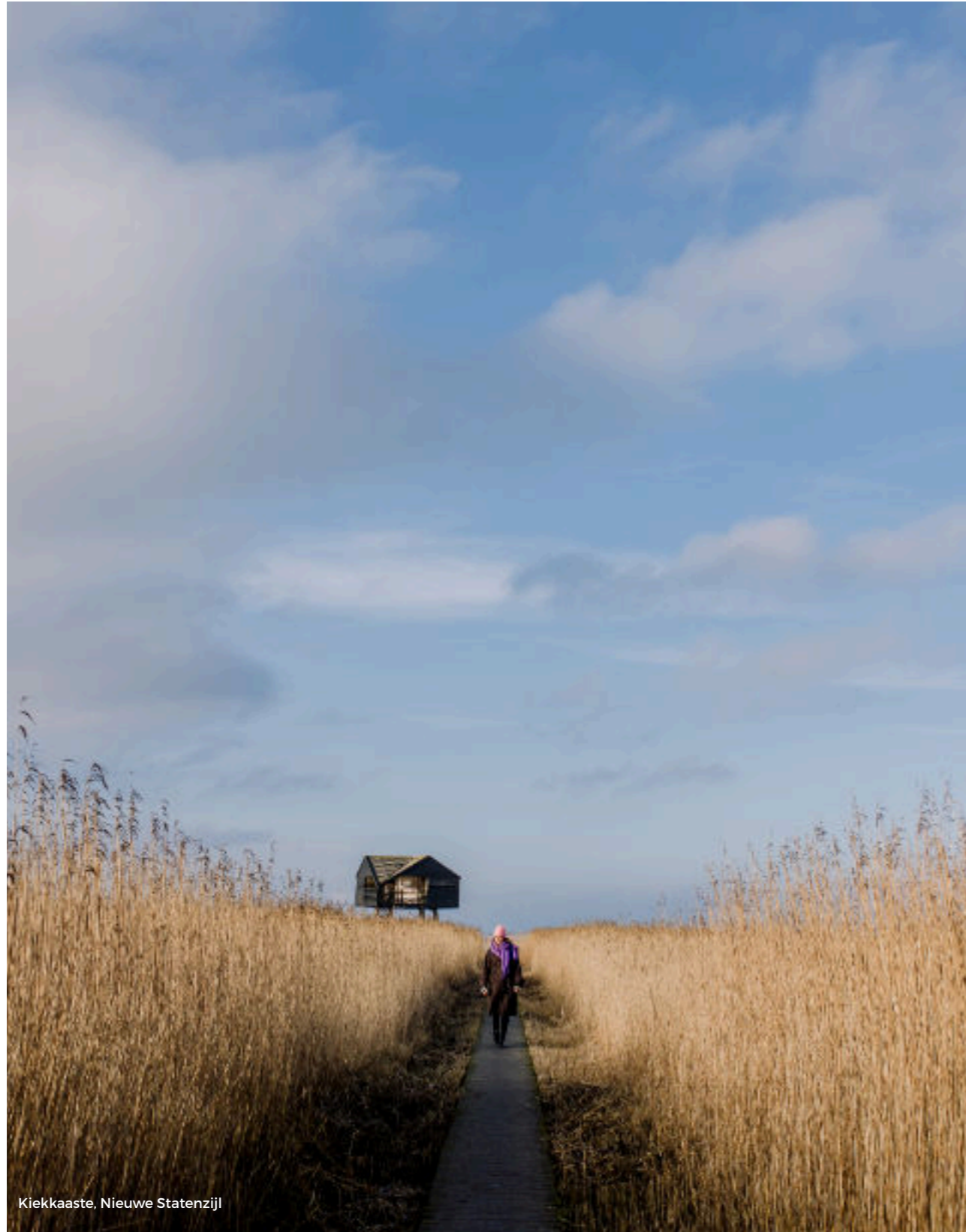
Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De instelling heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te

beheersen. Op basis van te verwachten inkomsten en uitgaven wordt periodiek een liquiditeitsprognose opgesteld. Indien op basis van de kasstromen een tekort wordt verwacht moeten middelen aan de beleggingsportefeuille worden onttrokken.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Kiekaaste, Nieuwe Statenzijl

Landgoed Ennemaborg, Midwolda

Risicomatrix

Categorie	Risico	Impact	Beheersing
Externe ontwikkelingen	Biodiversiteitsverlies	- Verdwijnen soorten, functioneren ecosystemen, wegvallen ecosysteemdiensten + Groeiend maatschappelijk bewustzijn	Versterken kwaliteit en omvang natuurgebieden, aanjagen biodiversiteitsherstel agrarisch gebied
	Klimaatverandering	- Verdrinken Waddenzee, extreme droogte en hitte met impact op biodiversiteit + Toenemend gevoel van urgentie	Ontwikkeling klimaatadaptieve kustzone, ontwikkeling robuuste natuur, vastlegging CO ₂
	Energietransitie	- Aantasting landschap, effect op vogels en vleermuizen + Meer aandacht voor landschap	Actieve en constructieve belangenbehartiging
	Aardbevingen	- Aantasting erfgoed	Actieve invulling vangnetfunctie, herbestemming
	Afname politiek draagvlak	- Verslechteren samenwerken overheid, wegvallen financiering + Meer steun van burgers	Versterken maatschappelijk draagvlak, investeren in extern netwerk
	(Inter)nationale politieke en economische ontwikkelingen	- Afnemende overheidssubsidies - Gevolgen voor vermogensbeheer + Toenemend belang van de regio	Verminderen van afhankelijkheid, versterken van de basis
	Inflatie en loonontwikkeling	- Subsidies en eigen inkomsten houden geen gelijke tred met inflatie en loonontwikkeling, dit zet druk op de exploitatie	Lobby subsidieverstrekken; versterken eigen inkomsten; interne prioriteitsstelling
	Realisatie doelstellingen door eigen organisatie	Ontbreken consistente strategie en positionering	- Divergeren in eigendommen en activiteiten; onduidelijke positie; slechte herkenbaarheid; exploitatierisico's
Stagnatie verwervingen natuur en erfgoed		- Verminderde relevantie; stagnerende organisatieontwikkeling	Ontwikkelen meerdere aankoopstrategieën (bijv. Groninger Natuurfonds)
Stagnatie inrichting natuur / restauratie erfgoed		- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; verminderde exploitatie	Actieve fondsenwerving; verschuiving naar 'instandhoudingsbeheer'
Te laag niveau van beheer en onderhoud		- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; wegvallen voorbeeldfunctie; afnemend draagvlak	Bewaken functionaliteit; goede balans tussen doelen en exploitatie
Afnemend draagvlak		- Verkleinen achterban; verzwakken maatschappelijke positie; verminderde inkomsten uit donaties en nalatenschappen	Actieve relatie met achterban; goede communicatiestrategie

Categorie	Risico	Impact	Beheersing
Compliance	Niet naleven voorschriften goede doelen organisaties - CBF / ANBI	- Vermindering inkomsten fondsenwerving; verlies draagvlak	Bewaken voorschriften; juiste interne- en externe controle
	Functioneren Raad van Toezicht	- Onvoldoende toetsing beleidskaders; ontbreken extern toezicht op financieel beleid	Gekwalificeerde toezichhouders; selectieprocedure en profielschets leden RvT; zelfevaluatie RvT
	Toezicht op directeur / bestuurder	- Besluitvorming bestuurder buiten mandaat; afbraak waardering organisatie door externe communicatie	Jaarlijkse evaluatie functioneren directie; vast agendapunt vergadering RvT in aanwezigheid directie
	Schending integriteitsbeleid door medewerkers en RvT	- Reputatieschade; onveilige werkvloer	Inbedden integriteitsbeleid in organisatie; verplicht stellen VOG; instellen vertrouwens(contact)personen en extern meldpunt integriteit
	Onvoldoende functiescheiding door beperkte omvang organisatie	- Ongewenste uitgaande geldstromen; door niet geaccordeerde opdracht-verlening en betalingen	Opstellen regeling opdrachtverlening en accordering facturen en continue toetsing op naleving hiervan
Operationeel	Tekort gekwalificeerde vrijwilligers	- Beperkte openstelling bezoekerscentra; minder activiteiten; afname draagvlak door minder zichtbaarheid	Formuleren toekomstgericht vrijwilligersbeleid; actieve werving van nieuwe vrijwilligers; betrekken en waarderen vrijwilligers; zorgen voor voldoende aanbod in scholing.
	Tekort gekwalificeerde betaalde medewerkers	- Onvoldoende kwaliteit in beheer; onvoldoende externe communicatie; beperkte financiële controle	Aantrekkelijk werkgeverschap; Persoonlijk ontwikkelingsplan; organisatie brede trainingen; bewustwording personeel; interne communicatie en overdracht
	Reputatieschade	- Verlies draagvlak; opzegging Beschermers; terugloop financiële bijdragen; afname samenwerking met derden	Tijdige externe communicatie; transparantie; voldoende intern- en extern toezicht op organisatie; instellen vertrouwenspersoon en extern meldpunt integriteit
	Verzuim en onveilige arbeidsomstandigheden werknemers	- Te weinig capaciteit voor behalen gewenste doelstelling; naam als slechte werkgever; aansprakelijkheidstelling	Prettige werkomstandigheden; Risico-inventarisatie veilig werken en continue aandacht hiervoor
	ICT - dataverlies en schending privacygevoelige gegevens	- Verlies financiële- en privacygevoelige data aan kwaadwilligen; gijzeling soft- en hardware door derden	Werken conform ICT-beveiligingsbeleid; beleid inbedden binnen organisatie; bewustwording personeel van risico's werken met privacy gevoelige gegevens
	Aansprakelijkheidstelling en verlies eigendommen door schade	- Aansprakelijkheidstelling voor gevolgen uitvoeren werkzaamheden; Schade door storm, brand; diefstal aan eigendommen	Goede risico-inventarisatie; continue aandacht veilig werken; veiligheid gebruik en openstelling eigendommen; aansluiting verzekerings-portefeuille op verwachte risico's

Categorie	Risico	Impact	Beheersing	Financiële impact per jaar
Financieel	Onvoldoende weerstandsvermogen	- Continuïteit organisatie in ge- ding om in de toekomst aan de doelstelling te voldoen	Opstellen meerjarenbeleidsplan met bijbehorende begroting om tijdig op veranderende situaties te anticiperen.	
	Vermogensbeheer - verlies belegd vermogen	- Eenmalig groot waardeverlies door beurscrash; langjarige teruglopende aandelen- en obligatiekoersen	Beleggingsstatuut matig defensief; professionele vermogensbeheerder; toezicht externe adviseur, intern en door Financiële Audit Commissie.	
	Overschrijding budget projecten	- Verlies vermogen door extra uitgaven; lagere externe financiering door terugloop vertrouwen; reputatieschade	Besluitvormingsprocedure voor projecten en de financiering hiervoor; continue budgetbewaking; aanbestedingsbeleid.	
	Terugloop structurele bijdragen particulieren en bedrijven	- Minder beschikbare middelen voor aankopen, beheer en inrichting en restauratie	Zichtbaarheid organisatie; professionele werving; laten zien aan particulieren en bedrijven waarom hun bijdrage impact heeft.	
	Verlaging bijdrage Nationale Postcode Loterij	- Aanpassen hoogte bijdrage door NPL door niet nakomen voorwaarden of beschikbaar stellen (deel) gelden loterij aan andere beneficiënten	Uitdragen welke impact de bijdrage van de NPL heeft op het realiseren van de doelen door de organisatie. Handelen conform voorwaarden goede doelenorganisatie; CBF-keur; transparantie inzet middelen.	
	Bezuiniging subsidies overheden	- Verlagen subsidie door overheden als gevolg van bezuinigingen; wijziging politiek speelveld; afname waardering natuur en erfgoed; niet nakomen voorwaarden door de organisatie	Goede samenwerking overheden; invulling provinciale beheerambities; maatschappelijk draagvlak; certificering als erkend natuur- en erfgoed beheerder.	
	Verslechtering economische omgeving (recessie); impact financiering lange termijn	- Terugloop externe financiering als gevolg van slechte economische omstandigheden en daarbij horende bezuinigingen bij overheden, organisaties en particulieren	Zorgen voor voldoende bewustwording voor natuur; zoek naar andere externe middelen; versterking eigen inkomsten.	
	Lagere structurele inkomsten fondsen voor onderhoud erfgoed	- Afname Brim subsidie; afname bijdrage fondsen voor onderhoud erfgoed	Werken conform voorschriften Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud; fondsenwerving.	
	Terugloop/negatieve exploitatie eigendommen	- Door inrichting natuurterreinen; lagere inkomsten uit pacht; hogere uitgaven beheer + Verbetering exploitatie eigendommen	Rendementseis aankopen en investeringen; versterking eigen inkomsten uit verhuur en pacht; versterking exploitatie eigendommen.	

Laag	< € 100.000
Middel	€ 100.000 - € 1.000.000
Hoog	> € 1.000.000

Verantwoordingsverklaring goed bestuur

Het Groninger Landschap heeft de Erkenning voor goede doelen uitgegeven door CBF. Een van de voorwaarden: een verantwoordingsverklaring, waarin we laten zien hoe we invulling geven aan de drie principes van het Reglement van de CBF-Erkenning.

- onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen;
- optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren

Het Groninger Landschap is een stichting met een directeur/bestuurder en een Raad van Toezicht. In de consolidatie zijn begrepen Stichting Het Groninger Landschap, Stichting Weltevreden, Stichting Beheer Borgterrein Ewsum en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

De functie van toezicht ligt bij de Raad van Toezicht, de functie van bestuur bij de directeur/bestuurder en de functie uitvoering bij de werkorganisatie, daarbij ondersteund door de vrijwilligersorganisatie.

De Raad van Toezicht bestaat uit de voorzitter en leden. Belangrijke taken zijn het toezicht op het door de directeur gevoerde beleid. De directie neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in de vergaderingen van de Raad van Toezicht worden besproken in aanwezigheid van de directeur. Verder verstrekken de directie en medewerkers mondelinge toelichtingen en vinden werkbezoeken plaats. Daarnaast worden desgewenst externe deskundigen geraadpleegd. De begroting, aankopen, de jaarrekening, het jaarverslag, het meerjarenbeleidsplan en besluiten tot verwerving worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor leden van de Raad van Toezicht is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden van de Raad van Toezicht treden af conform een rooster van aftreden. Indien één of meer vacatures openstaan, wordt een profielschets van de beoogde leden opgesteld. De Raad van Toezicht stelt een wervingsprocedure vast en benoemt vervolgens op basis van een schriftelijke voordracht het nieuwe lid van de Raad van Toezicht. Het functioneren van de medewerkers wordt door de directeur geëvalueerd conform een vastgestelde beoordelingssystematiek. Het functioneren van de directeur wordt geëvalueerd door de Raad van Toezicht. De directie legt door middel van het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af aan de beschermers,

schenkers, sponsors en de diverse subsidieverstrekters. Het jaarverslag wordt tevens gepubliceerd op de website van Het Groninger Landschap. Het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht, wordt elk jaar in een bijeenkomst van de Raad van Toezicht geëvalueerd.

De relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en de directie staan vermeld op pagina 33 en 34.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen geeft de directie richting aan de doelstellingen van Het Groninger Landschap. In het meerjarenbeleidsplan staan richtinggevende doelstellingen geformuleerd. In de begroting zijn per activiteit doelstellingen aangegeven. Deze worden doorgevoerd in de werkplannen van de afzonderlijke afdelingen. Het monitoren en evalueren van de uitvoering van processen en activiteiten vindt plaats door middel van kwartaal- en jaarverslagen die tevens worden voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht wordt, op financieel vlak, ondersteund door een Financiële Audit Commissie. Deze commissie bestaat uit twee leden van de Raad van Toezicht. Het jaarverslag wordt ook getoetst aan het meerjarenbeleidsplan en de meerjarenbegroting. Beide plannen en het jaarverslag worden goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

Directie en afdelingshoofden monitoren en evalueren de uitvoering van activiteiten en processen met behulp van de werkplannen en kwartaalrapportages van de betreffende afdeling. De financiële interne processen worden per kwartaal door middel van een management rapportage volgens een van tevoren opgesteld schema gemonitord. De AO-IC (administratieve organisatie en interne controle) wordt jaarlijks geactualiseerd en getoetst door de externe accountant.

Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Het vermogen wordt op een solide en defensieve wijze belegd.

Het bestedingspercentage doelstelling ten opzichte van de som der baten is gepresenteerd op pagina 82.

Het percentage kosten fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten is gepresenteerd op pagina 88.

Omgang met belanghebbenden

Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.

De inhoud en kwaliteit van de verstrekte informatie wordt door de leidinggevenden gewaarborgd.

Het persbeleid is gericht op openheid. De specifieke doelgroepen worden met diverse communicatiemiddelen, zoals het kwartaalblad, het jaarverslag, de website, sociale media, nieuwsbrieven, persberichten, gebiedsgerichte en projectgerichte informatiebijeenkomsten en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden geïnformeerd.

Het communicatiebeleid van de stichting is vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan. Het beleid is erop gericht om optimale relaties te hebben met belanghebbenden en belangstellenden en hen gericht te informeren, bijvoorbeeld over de betekenis van natuur, landschap en erfgoed, actuele ontwikkelingen, de activiteiten van de stichting en de besteding van de ontvangen gelden.

De informatieverstrekking vindt plaats via verschillende uitingen gericht op de relevante doelgroep, zoals publicaties, informatiepanelen, bezoekerscentra, overleggen met overheden, deelname aan netwerken en overlegorganen. Om daarnaast goed te kunnen voorzien in de informatiebehoeften van de belanghebbenden, zijn de diverse algemene communicatie-uitingen, zoals het kwartaalblad, de folders en de website, ondergebracht bij de afdeling Publiek & Relatie. Bezoekerscentra en door vrijwilligers georganiseerde excursies zijn een belangrijk communicatiemiddel voor de bezoekers van onze natuurgebieden. Genoemde middelen worden ingezet om elkaar te versterken. Belanghebbenden kunnen op één telefoonnummer en één algemeen emailadres terecht.

Het Groninger Landschap neemt deel aan verschillende structurele bestuurlijke overleggen met provincie, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en natuur-, landbouw- en erfgoedorganisaties, zowel op provinciaal niveau als gebiedsgericht. Het Groninger Landschap maakt deel uit van de Coalitie Wadden Natuurlijk en is onderdeel van het Beheerders Collectief Waddenzee. Landelijk wordt onder de paraplu van LandschappenNL samengewerkt met alle provinciale landschapsorganisaties.

Het beleid met betrekking tot fondsenwerving

Het fondsenwervingsbeleid van de stichting is gericht op het werven van donateurs, bedrijfsvrienden, schenkingen en nalatenschappen. Het doel is om zoveel mogelijk Groningers 'Beschermer' van Het Groninger Landschap te laten worden. Wervingsacties zijn daar ook specifiek op gericht. Ten behoeve van de uitvoering van specifieke projecten worden wervingsactiviteiten ontwikkeld gericht op fondsen en bedrijven.

De stichting beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten en vragen zorgvuldig af te handelen. Tevens wordt tijdens de jaarlijkse beschermersbijeenkomst gelegenheid gegeven tot informatie-uitwisseling over het beleid van de stichting.

Jaarrekening 2023

(x 1.000 euro)

Stichting Het Groninger Landschap is een Erkend Goed Doel dat onder toezicht staat van het CBF.

De geconsolideerde jaarrekening is ingericht volgens de in de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen opgenomen richtlijnen. De richtlijn maakt onderdeel uit van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Financieringsstructuur

In de financieringsstructuur van Stichting Het Groninger Landschap zijn vier belangrijke geldstromen te onderkennen, te weten: het structurele deel van de exploitatie, de aankopen, het uitvoeren van éénmalige projecten en de bijzondere inkomsten.

Het structurele deel van de exploitatie

In dit structurele deel van de exploitatie worden alle baten en lasten ten behoeve van de eigen organisatie verantwoord, die nodig zijn om de bedrijfsvoering te laten functioneren. Dit deel van de exploitatie wordt gefinancierd met structurele inkomsten zoals Beschermerbijdragen, beleggingen, beheersubsidies en inkomsten uit terreinen en gebouwen.

De aankopen

De aankopen van natuurterreinen en cultuurhistorische monumenten worden deels gefinancierd uit ontvangen subsidies van overheden. Het niet gesubsidieerde deel van deze aankoopkosten wordt gefinancierd uit fondsen, nalatenschappen en giften en het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor aankopen, via de staat van baten en lasten.

Het uitvoeren van projecten

De kosten van eenmalige projecten worden voor een groot deel gefinancierd uit de hiervoor ontvangen subsidies van overheden en particuliere fondsen, waaronder de Nationale Postcode Loterij. Het niet gesubsidieerde deel wordt gefinancierd uit het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor de uitvoering van projecten, via de staat van baten en lasten.

De bijzondere inkomsten

De bijzondere inkomsten bestaan uit inkomsten uit nalatenschappen, giften en sponsoring. Deze inkomsten, die uit oogpunt van continuïteit een onzeker karakter hebben, worden besteed aan aankopen en eenmalige projecten.

Reserves

De uitkomst van de staat van baten en lasten wordt bij besluit van de directie als volgt verdeeld:

- een dotatie c.q. onttrekking aan de continuïteitsreserve, voor de dekking van risico's op korte termijn, tot aan het gestelde maximum;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserveprojecten in het kader van de doelstelling;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserve aankoop natuurterreinen.

Met deze wijze van financiering wordt getracht de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van de Stichting en een slagvaardige en doeltreffende inzet van de beschikbare middelen, te waarborgen. Het eigen vermogen en de toegenomen activiteiten ten aanzien van fondsenwerving voor projecten maken het de Stichting mogelijk, haar bezittingen op een kwalitatief hoog niveau in te richten, te onderhouden en verder blijvend open te stellen.

Bestemmingsfondsen in relatie tot de reserves

Een gedeelte van de ontvangen baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen met deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen.

Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/of monumenten.

De bestemmingsfondsen maken deel uit van het vermogen van de stichting. Als de bijdragen aan de fondsen op naam in een verslagjaar niet direct worden besteed, neemt de omvang van deze fondsen toe.

Het financiële resultaat van een verslagjaar wordt allereerst verdeeld over de bestemde fondsen, daar waar de bestemming dat voorschrijft of toelaat en vervolgens over de andere reserves.

Baten en lasten

De staat van baten en lasten over 2023 sluit met een overschot van 195 tegenover een tekort van 107 in 2022. Voor het jaar 2023 was een positief resultaat begroot van 6. Er is in 2023 meer ontvangen uit positieve beleggingsresultaten en meer besteed aan de realisatie van projecten, onderhoud en energiekosten.

Een uitgebreide analyse vindt u hieronder.

	Uitkomst 2023	Begroting 2023	Uitkomst 2022
Totale baten	7.845	6.599	10.136
Totale lasten	8.455	6.795	9.016
Saldo voor financiële baten en lasten	- 610	- 196	1.120
Financiële baten en lasten	805	202	- 1.227
Overschot c.q. tekort (-/-)	195	6	- 107

Uitkomst 2023 versus uitkomst 2022

Het verschil tussen het resultaat van 2023 en 2022 kan als volgt worden verklaard:

Resultaat 2023	195	
Resultaat 2022	- 107	
Vershil	302	
	Positief	Negatief
Lagere inkomsten uit nalatenschappen en legaten		1.338
Hogere inkomsten beheersubsidie natuur	183	
Lagere eigen bijdrage aan projecten en aankopen in 2023	1.304	
Voorziening groot onderhoud gebouwen, toevoeging 2023, in 2022 onttrekking		1.443
Personeelskosten, hoger in 2023		166
Uitbesteed werk, lager in 2023	83	
Kantoor- en algemene kosten (energie), hoger in 2023		190
Overige lasten, hoger in 2023 (nagekomen heffing belastingen)		176
Saldo financiële baten en lasten, positief in 2023, negatief in 2022	2.032	
Overige	13	
	3.615	3.313
Vershil	302	

Uitkomst 2023 versus begroting 2023

Het verschil tussen het resultaat van 2023 en het begrote resultaat voor 2023, kan als volgt worden verklaard:

Resultaat 2023	195	
Begroting 2023	6	
Vershil	189	
	Positief	Negatief
Hogere inkomsten uit nalatenschappen en legaten	209	
Hogere inkomsten uit schenkingen	133	
Hogere inkomsten beheersubsidie natuur	73	
Lagere inkomsten baten uit eigen producten, verhuur erfgoed, natuurbegraven		193
Eigen bijdrage aan projecten en aankopen, hoger dan begroot		199
Voorziening groot onderhoud gebouwen, toevoeging per saldo hoger dan begroot		189
Personeelskosten, lager dan begroot	42	
Kantoor- en algemene kosten (energie), hoger dan begroot		125
Publiciteit en communicatie, lager dan begroot	53	
Overige lasten, hoger dan begroot (nagekomen heffing belastingen)		174
Saldo financiële baten en lasten hoger dan begroot	603	
Overige		44
	1.113	924
Vershil	189	

Nettoresultaat uit beleggingen

Het rendement in 2023 op de beleggingen was positief, 10,7%, het rendement in 2022 was -15,9%.

Eigen bijdrage aan projecten en aankopen

De eigen bijdrage aan aankopen is nader gespecificeerd op pagina 71.

De eigen bijdrage aan projecten is nader gespecificeerd op pagina 85.

Voorziening versus reserves en bestemmingsfondsen

Voor het groot onderhoud aan gebouwen, monumenten en terreinen is onder het vreemde vermogen een voorziening opgebouwd. De dotaties aan deze voorziening worden gedaan via de staat van baten en lasten en hebben rechtstreeks invloed op het resultaat.

De reserves en bestemmingsfondsen worden gepresenteerd onder het eigen vermogen. Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en bestemmingsfondsen vinden plaats na resultaatverdeling en hebben geen invloed op de hoogte van het resultaat zelf, maar op de uiteindelijke verdeling van het resultaat.

Begroting 2024

De geconsolideerde begroting is opgenomen op pagina 47.

Haren, 23 mei 2024

Marco Glastra
directeur

Geconsolideerde balans (na bestemming saldo) per 31 december 2023

(x 1.000 euro)

Uitkijktoren in Hunzedal

	31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA		
Materiële vaste activa	1.170	1.280
Financiële vaste activa	445	445
	1.615	1.725
Vorraden	28	28
Vorderingen en overlopende activa	5.430	5.755
Beleggingen	7.928	7.119
Liquide middelen	2.275	2.701
	15.661	15.603
Totaal	17.276	17.328
PASSIVA		
Reserves en fondsen		
Reserves		
· Continuïteitsreserve	3.874	3.561
· Bestemmingsreserves	7.176	7.513
	11.050	11.074
Fondsen		
· Bestemmingsfondsen	2.458	2.239
	13.508	13.313
Voorzieningen	1.916	1.752
Langlopende schulden	179	189
Kortlopende schulden	1.673	2.074
Totaal	17.276	17.328

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023

(x 1.000 euro)

Bezoekerscentrum Reitdiep, Noorderhogebrug

Baten:

Baten van particulieren	1.212	865	2.534
Baten van bedrijven	970	603	1.519
Baten van loterijorganisaties	938	938	938
Baten van subsidies van overheden	3.322	2.624	3.640
Baten van andere organisaties zonder winststreven	248	221	393
Som van de geworven baten	6.690	5.251	9.024
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.155	1.348	1.112
Overige baten	-	-	-

Som van de baten

Lasten:

Besteed aan doelstellingen

Natuurterreinen			
- aankopen	24	19	570
- projecten	408	824	1.330
- beheer	2.811	2.701	2.525
	3.243	3.544	4.425
Cultuurhistorisch erfgoed			
- aankopen	26	26	463
- projecten	1.535	122	2.268
- beheer	1.571	1.210	169
	3.132	1.358	2.900
Voorlichting en educatie			
- projecten	339	129	221
- beheer	1.092	1.057	859
	1.431	1.186	1.080
	7.806	6.088	8.405
Wervingskosten	242	276	261
Kosten beheer en administratie	407	431	350

Som van de lasten

Saldo voor financiële baten en lasten

Saldo financiële baten en lasten	805	202	- 1.227
Resultaat	195	6	- 107

Resultaatbestemming

Toevoeging/onttrekking aan:			
continuïteitsreserve	313		286
bestemmingsreserves	- 337		- 120
bestemmingsfondsen	219		- 273
	195		- 107

Subsidies en kosten voor projecten en aankopen worden PM begroot.

Het is niet mogelijk om de voortgang van de realisatie van projecten en aankopen en de daarbij horende vrijval van subsidies en kosten specifiek te plannen. In de begroting is derhalve de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij en een deel van de begrote nalatenschappen en schenkingen als beschikbare bijdrage voor projecten opgenomen.

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2023

Occo Reintiesheerd, Stedum

Algemeen

Grondslagen

Als houder van het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (Erkend Goed Doel) is de jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap opgesteld en ingericht volgens de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen. De jaarrekening 2023 is opgesteld overeenkomstig de richtlijn RJ 650.

Algemene gegevens en groepsverhoudingen

Stichting Het Groninger Landschap is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor te Haren, op het adres Rijksstraatweg 333. Het Kamer van Koophandel nummer van de stichting is 41009551. De belangrijkste activiteiten zijn beheer en instandhouding van natuur en cultuurhistorische gebouwen en objecten in de provincie Groningen en het geven van voorlichting hierover.

Continuïteitsveronderstelling

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Algemene toelichting

Risico – Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onrecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij die regeling achteraf alsnog zonder verdere voorwaarden goed. Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben op verschillende gronden tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. De natuurbeschermingsorganisaties hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere in tegenstelling tot de Europese Commissie van mening zijn dat zij niet kwalificeren als 'onderneming', maar een organisatie die overheidsbeleid vormgeeft en uitvoert. Aldus is geen sprake is van staatssteun die tevoren had moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel',

althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlandse natuur die de overheid tevoren had aangewezen en moest worden behouden of ontwikkeld.

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling met een verkeerd onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen en daarbij de formele procedure volgen. Natuurbeschermingsorganisaties wachten de voortgang van dit eventuele hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. Tot op heden is de Europese Commissie het onderzoek niet geopend. Het is niet bekend of en zo ja wanneer het hernieuwde onderzoek zal beginnen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheer en te behouden, alsmede gratis open te stellen voor het publiek. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoor-

deling of andersoortige begunstiging van de natuurbeschermingsorganisaties waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen, zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Het Groninger Landschap van grote waarde vindt en met wie wij in hoge mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer. De Terrein Beherende Organisaties ('TBO's') en de VGG blijven in gesprek om te verkennen of er mogelijkheden zijn om de inmiddels langlopende zaak in der minne te beslechten. Ook bij een minnelijke regeling dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Verslaggevingperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar.

Verbonden rechtspersonen

Alle verbonden rechtspersonen zijn toegelicht bij de consolidatiekring.

Consolidatie

Consolidatie heeft voor 100% plaatsgevonden en er zijn geen minderheidsbelangen. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt volgens de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen.

In de consolidatie zijn de drie hieronder vermelde Stichtingen opgenomen. De cijfers van de Stichtingen zijn volgens genoemde richtlijnen vastgesteld. De directie van de Stichtingen wordt gevoerd door de directie van Stichting Het Groninger Landschap.

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de stichting en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat.

Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd, waarbij het minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking is gebracht.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middestum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen, met voorrang, inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische, culturele en maatschappelijke doeleinden.

Waarderingsgrondslagen balans

Grondslagen van waardering van activa en passiva

De algemene grondslag voor de waardering van de activa en passiva is de verkrijgingsprijs of de vervaardigingsprijs. Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen voor de geamortiseerde kostprijs. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeden en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De volgende waarderingsgrondslag is naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereist schattingen en veronderstellingen:

- de inschatting van de voorziening groot onderhoud.

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw wordt gewaardeerd tegen verkrijging- of vervaardigingsprijs onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van een vast percentage van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. Het afschrijvingspercentage bedraagt 2% per jaar.

Natuurterreinen en monumentale gebouwen

Stichting Het Groninger Landschap schaft in het kader van haar doelstelling natuurterreinen en monumenten aan en houdt deze met beheer in stand. Instandhouding betekent ook dat de natuurterreinen en monumenten niet worden vervreemd. De toekomstige exploitatie van natuurgebieden en monumenten is negatief. Daarom worden de natuurgebieden en monumenten niet gewaardeerd.

Niet gesubsidieerde aankoopkosten worden, via de staat van baten en lasten, ineens ten laste van het bestemde vermogen voor aankopen natuurterreinen en monumentale gebouwen gebracht. De stichting heeft de verwerkingswijze in de toelichting op de investeringen uiteengezet en ook de niet gesubsidieerde aankoopkosten van de investeringen in het verslagjaar vermeld.

Machines en inventarissen

Gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van 10-33% van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. De aanschaffingen vinden plaats in het kader van de doelstelling.

Financiële vaste activa

Hypothecaire lening

De tot financiële vaste activa behorende vorderingen (leningen) worden na de eerste waardering in beginsel opgenomen tegen

de geamortiseerde kostprijs. Als er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de aflossingswaarde van de vorderingen. Het betreft een verstrekte lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide

In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen.

De opgenomen waarde betreft de inschrijfw waarde van de participatie.

Vorraden

Vorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere marktwaarde.

Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Vorderingen en overlopende activa

De eerste waardering van vorderingen is tegen reële waarde, inclusief transactiekosten. De vervolwaardering van vorderingen is tegen geamortiseerde kostprijs. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. De te verwachten maar nog niet ontvangen erfstellingen en legaten zijn vastgesteld aan de hand van betrouwbare berichtgevingen over de omvang.

Effecten en overige beleggingen

De aandelen en bedrijfsobligaties worden gewaardeerd op reële waarde. Binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen liquide middelen worden aangehouden. Die liquide middelen kunnen worden aangehouden onder de overige beleggingen.

Liquide middelen

De liquide middelen betreffen vrij opneembare banktegoeden en worden gewaardeerd op nominale waarde.

Reserves

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd om de continuïteit te waarborgen ingeval van (tijdelijke) sterk tegenvallende opbrengsten. De continuïteitsreserve is door de directie bepaald op tenminste 1 maal

en maximaal 1,5 maal van de kosten van de werkor-
ganisatie.

Bestemmingsreserves

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de
bestemmingsreserve is door de directie bepaald.
De bestedingsmogelijkheid betreft geen verplich-
ting, de directie is bevoegd tot opheffing van de
beperking.

Fondsen

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfondsen betreffen middelen die zijn
verkregen met een door derden aangegeven speci-
fieke bestemming.

Bestemming saldo baten en lasten

De bestemming van het saldo baten en lasten
geschiedt volgens het besluit van de directie en is
opgenomen als toelichting op de geconsolideerde
staat van baten en lasten over 2023.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte
afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de
balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is
dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en
waarvan de omvang op betrouwbare wijze is in te
schatten. De voorziening is gewaardeerd op basis
van de geïndexeerde marktprijzen per 31 decem-
ber 2023, er is geen verdisconteringsvoet toege-
past.

Wanneer verplichtingen naar verwachting door
een derde zullen worden vergoed, wordt deze ver-
goeding als een actief in de balans opgenomen
indien het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal
worden ontvangen bij de afwikkeling van de ver-
plichting.

Groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

Voor verwachte kosten over onderhoud van cul-
tuurhistorisch erfgoed is een voorziening gevormd,
gebaseerd op een meerjarenonderhoudsplan voor
de komende 50 jaar.

Het periodiek onderhoud aan de gebouwen van
Groninger Landschap is vastgelegd in een specifiek
beheerpakket. Als groot onderhoud worden alle
onderhoudswerkzaamheden met een frequentie
van eens per 10 jaar of langer aangemerkt. In
onderhoudsprojecten worden doorgaans een aan-

tal werkzaamheden gecombineerd. Het groot onderhoud kan tot
forse schommelingen leiden in de jaarlijkse exploitatiekosten. Om
deze kosten te egaliseren is de voorziening groot onderhoud
gevormd. Het beleid rondom de opbouw van de voorziening is in
2022 aangepast. De wijziging heeft te maken met ervaring in ont-
vangen subsidies voor de groot onderhoud/restauraties van
gebouwen in de afgelopen 10 jaar. Groot onderhoud en restaura-
tie worden altijd projectmatig uitgevoerd, deze werkzaamheden
waren in de afgelopen periode voor minimaal 50% gesubsidieerd.
Wat voor de subsidieverstrekende instanties met betrekking tot
continuïteit belangrijk is, is dat Het Groninger Landschap sinds
2020 door de RCE is aangewezen als professionele organisatie
voor het monumentenbehoud (POM). Het groot onderhoud aan
de monumentencategorie woonhuizen wordt volledig voorzien,
het onderhoud aan deze elementen komt vaak niet voor subsidie-
ring in aanmerking.

Groot onderhoud natuurterreinen

Voor verwachte kosten over grote onderhoudswerkzaamheden in
de natuurterreinen is een voorziening gevormd, gebaseerd op
een meerjarenonderhoudsplan voor de komende 10 tot 20 jaar.

Schulden

Onder de langlopende schulden worden schulden opgenomen
met een resterende looptijd van meer dan één jaar. De kortlopen-
de schulden hebben een verwachte looptijd van maximaal één
jaar. De schulden worden bij eerste verwerking opgenomen
tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de ge-
amortiseerde kostprijs.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de baten en de
lasten over het verslagjaar, met inachtneming van de hiervoor
reeds vermelde waarderingsgrondslagen.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop
deze betrekking hebben, uitgaande van historische kosten. Verlie-
zen worden verantwoord als deze voorzienbaar zijn; baten wor-
den verantwoord als deze gerealiseerd zijn.

De baten uit loterijen, waarin inbegrepen de opbrengst uit de
Nationale Postcode Loterij, worden verantwoord in het boekjaar
waarop ze betrekking hebben. Giften en nalatenschappen wor-
den in aanmerking genomen in het jaar waarin de omvang met
een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld. Beste-
dingen, subsidies en particuliere bijdragen met betrekking tot
natuurontwikkeling-, cultuurhistorisch erfgoed- en openstellings-
projecten worden toegerekend op basis van voortgang van het
project.

De overige bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin
de werkzaamheden zijn uitgevoerd.

Baten van particulieren

De baten van particulieren bevatten de ontvangsten van bescher-
mers en niet-beschermers met donaties, nalatenschappen, lega-
ten en schenkingen.

Baten van bedrijven

De baten van bedrijven bevatten de ontvangsten van bedrijven
voor de realisatie van projecten en aankopen en het onderhoud
van natuur en gebouwen.

Baten van loterijorganisaties

De baten die hieronder worden verantwoord bevatten de ont-
vangsten van de Nationale Postcode Loterij.

Baten van subsidies van overheden

Overheidssubsidies worden eerder in de balans opgenomen als-
nog te nog te ontvangen baten zodra er redelijke zekerheid
bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat zal worden vol-
daan aan de daaraan verbonden voorwaarden. Subsidies ter com-
pensatie van de door de stichting gemaakte kosten worden als
opbrengsten in de winst- en verliesrekening opgenomen in
dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

De baten van andere organisaties zonder winststreven bevatten
de baten die zijn ontvangen van stichtingen en fondsen zonder
winststreven voor de realisatie van de projecten en aankopen en
het onderhoud van natuur en gebouwen.

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo financiële baten en lasten is het saldo tussen de directe
baten uit beleggingen, de ongerealiseerde koersresultaten en de
kosten voor beleggingen.

De directe baten uit beleggingen betreffen de ont-
vangen dividenden en interest van effecten, en ook
de rente op banktegoeden. De ongerealiseerde en
de gerealiseerde koersresultaten uit beleggingen
worden hier verantwoord. Voor het ongerealiseer-
de deel van de koersresultaten wordt een bestem-
mingsreserve gevormd.

Kosten beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bestaan uit
de kosten van de directie en de administratie.
Stichting Het Groninger Landschap hanteert bij de
vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van
de Vereniging Fondsenwervende Instellingen.

Personele kosten

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op
grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de
resultatenrekening voor zover ze verschuldigd zijn
aan werknemers.

Pensioenen

De aan Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de
Landbouw te betalen premie wordt als last in de
winst-en-verliesrekening verantwoord en, voor
zover de aan het Bedrijfspensioenfonds voor de
Landbouw te betalen premie nog niet is voldaan,
als verplichting op de balans opgenomen. Stich-
ting Het Groninger Landschap heeft geen verplich-
ting tot het doen van aanvullende bijdragen in het
geval van een tekort bij het Bedrijfspensioenfonds
voor de Landbouw, anders dan het voldoen van
toekomstig hogere premiebijdragen. Om deze
reden worden de op een periode betrekking heb-
bende premiebijdragen in die periode ten laste
van het resultaat gebracht.

Toelichting op de geconsolideerde balans

31 december 2023

(x 1.000 euro)

Replica van geschut, Batterij Fiemel, Termunten

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw is in gebruik voor de bedrijfsvoering. Dit betreft het kantoorgebouw aan de Rijksstraatweg 333 te Haren.

Direct in gebruik voor de doelstelling

De machines, inventaris, natuurterreinen en erfgoed zijn in gebruik voor de doelstelling.

Natuurterreinen

Aankopen natuurgebieden en erfgoed

In 2023 is het eigendom met 2 hectare toegenomen.

De volgende percelen zijn aangekocht (groter dan 1 hectare).

- Gronden Marum, 2 hectare

Het verloop in 2023 is als volgt:

	Kantoorgebouw	Machines en inventarissen	Natuurterreinen en erfgoed	Totaal
Cum. aanschafwaarde 1 jan 2023	1.528	1.100	-	2.628
Cum. afschrijvingen 1 jan 2023	- 597	- 751	-	- 1.348
Boekwaarde 1 januari 2023	931	349	-	1.280
Investerings	-	68	4	72
Ontvangen subsidies	-	-	-	-
Eigen bijdrage	-	-	- 4	- 4
Afschrijving 2023	- 31	- 143	-	- 174
Aanschafwaarde desinvesteringen 2023	-	- 48	-	- 48
Afschrijving desinvesteringen 2023	-	44	-	44
Totaal mutaties	- 31	- 79	-	- 110
Boekwaarde per 31 december 2023	900	270	-	1.170
Als volgt gespecificeerd:				
Cum. aanschafwaarde t/m 2023	1.528	1.120	-	2.648
Cum. afschrijvingen t/m 2023	628	850	-	1.478
Boekwaarde per 31 december 2023	900	270	-	1.170

De eigen bijdrage aan aankopen van natuurterreinen en opstellen in 2023 was 4.

In de investeringen is een bedrag van 45 opgenomen voor de aanschaf en implementatie van ICT middelen.

Financiële vaste activa

	31-12-2023	31-12-2022
Hypothecaire lening	425	425
Participatie Zonneweide Glimmen	20	20
Totaal	445	445

Hypothecaire lening

De lening is verstrekt in het kader van de doelstelling. Om het beheer van de natte gronden in het Hunzedal mogelijk te maken, moet de uitvoering hiervan op een deskundige manier en met de inzet van het juiste materieel worden uitgevoerd. Om dit duurzaam mogelijk te maken, is in 2009 aan een agrariër een hypothecaire lening van 425 verstrekt met als onderpand een gebouw. Het betreft een lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide

In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen. Deze participatie komt overeen met ongeveer 50% van het stroomgebruik van Huize Weltevreden in Glimmen en ons kantoor in Haren.

Voorraden

Het betreft vee dat wordt ingezet bij het beheer van de terreinen en de voorraad verkoopartikelen uit de bezoekerscentra. De voorraden worden ingezet in het kader van de doelstelling.

Vorderingen en overlopende activa

Het verloop over 2023 is als volgt:

	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en sociale premies	18	35
Beheerssubsidie overheid	2.125	1.911
Rente	43	21
Huren, pachten	39	38
Projecten in uitvoering	-	84
Projectsubsidies/bijdragen	1.162	1.682
Onderhoudssubsidie gebouwen	161	93
Erfstellingen en legaten	880	804
Bijdragen beheervergoeding door bedrijven	30	30
Baten van loterijorganisaties	938	938
Diversen	34	119
Totaal	5.430	5.755

Projectsubsidies

	31-12-2023	31-12-2022
<i>Te vorderen subsidies projecten:</i>		
Project natuurverbetering Polder Breebaart	55	89
Project Kleine Polder	847	872
Project boerderij Melkema	-	221
Project Welgelegen borg en tuin	5	88
Project herstel boerderij De Haver	11	25
Project Occo Reintiesheerd	78	42
Project inrichten steenfabriek Rusthoven	90	165
Project verbetermaatregelen weidevogels Reitdiep	6	103
Project restauratie Nieberter Molen	27	-
Overige projecten	43	77
Totaal	1.162	1.682

De te vorderen projectsubsidies hebben betrekking op (deels) afgeronde projecten.

De beheerssubsidie betreft de te ontvangen subsidies van de Provincie Groningen.

De subsidie Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) wordt jaarlijks achteraf in januari ontvangen.

Het Dinamo Fonds heeft besloten om ons een gift te verstrekken van 5. Deze gift hebben wij gereserveerd in de jaarrekening van 2023.

De vordering uit erfstellingen en legaten is vastgesteld op basis van de opgave van de executeur van de nalatenschappen.

De afwikkeling van de nalatenschappen zal plaats vinden in het eerste halfjaar van 2024.

Onder de kortlopende vorderingen staan vorderingen met een looptijd van minder dan 1 jaar verantwoord. Vorderingen die betrekking hebben op een periode gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de financiële vaste activa.

Beleggingen

	31-12-2023		31-12-2022	
Spaarrekeningen	121	1,5%	56	0,8%
Obligaties	3.811	48,1%	4.238	59,5%
Aandelen	3.996	50,4%	2.825	39,7%
Totaal	7.928		7.119	

In 2023 is de verdeling van het belegde vermogen volgens het vastgestelde beleggingsbeleid uitgevoerd. Het vermogensbeheer is uitbesteed aan de Triodos Bank. Om onnodig koersverlies te voorkomen, is met de vermogensbeheerder afgesproken dat de verdeling van het vermogen niet op dag basis in overeenstemming hoeft te zijn met het vastgestelde beleggingsbeleid. Bovenstaande effectenportefeuille wordt volledig ingezet voor de financiering van activiteiten ten behoeve van de doelstelling.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). De belegging van het vermogen zal op solide en defensieve wijze geschieden, waarbij de verdeling van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën als volgt wordt samengesteld:

Asset Allocatie	weging		
	neutraal	min.	max.
Aandelen	50,0%	47,5%	52,5%
Obligaties	50,0%	47,5%	52,5%
Liquiditeiten	0,0 %	0,0 %	5,0%
Totaal	100,0%		

	Spaarrekening	Obligaties	Aandelen	Totaal
Stand per 1 januari 2023	56	4.238	2.825	7.119
Aankopen	-	1.280	1.001	2.281
Verkopen / mutaties	65	- 1.910	- 308	- 2.153
Ongerealiseerde waardeverschillen	-	203	478	681
Stand per 31 december 2023	121	3.811	3.996	7.928

Liquide middelen

	31-12-2023	31-12-2022
Banken spaarrekeningen	1.626	223
Banken rekening-courant	639	2.469
Kasmiddelen	10	9
Totaal	2.275	2.701

Eigen vermogen

Het verloop over 2023 is als volgt:

	Stand per 31-12-2022	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2023
Continuïteitsreserve	3.561	313	-	3.874
Bestemmingsreserves	7.513	1.272	1.609	7.176
Totaal	11.074	1.585	1.609	11.050

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan voldoen. De termijn voor het ingeschatte risico is gebaseerd op lopende verplichtingen en vastgesteld op een termijn van 1 jaar. De continuïteitsreserve is daarom per 31 december 2023 vastgesteld op 1 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten voor de werkorganisatie betreffen kosten voor personeel, kantoor en algemene kosten en de belastingen. De hoogte van de continuïteitsreserve valt binnen de omvang die door de directie is vastgesteld namelijk tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten voor de werkorganisatie.

Bestemmingsreserves

Het verloop over 2023 is als volgt:

	Stand per 31-12-2022	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2023
Projecten in het kader van de doelstelling	1.019	367	991	395
Projecten fondsenwerving	30	30	30	30
Aankoop natuurterreinen en monumentale gebouwen	4.517	325	410	4.432
Reserve activa bedrijfsvoering	931	-	31	900
Reserve activa doelstelling	377	68	147	298
Reserve waardeverschillen effecten	639	482	-	1.121
Totaal	7.513	1.272	1.609	7.176

Op bovenstaande bestemmingsreserves berust geen verplichting. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangegeven door de directie.

Fondsen

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de fondsen is aangegeven door derden.

Het verloop over 2023 is als volgt:

	Stand per 31-12-2022	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2023
C.P. Sikkemafonds	156			156
Fonds wintervoeding	2			2
Waterconvenantsfonds	1.252	454	594	1.112
Kikkomanfonds		20	20	
Mulder Premie Fonds	289		48	241
Het Blauwe Kleifonds	43	50		93
Thies Dijkhuis Fonds	217	45	5	257
Groninger Natuurfonds	194	301		495
Paradijsfonds	43	18	2	59
Jeugdeducatiefonds	43			43
Totaal	2.239	888	669	2.458

Het C.P. Sikkemafonds is bestemd voor niet gesubsidieerde aankopen van kwelders.

Het fonds Wintervoeding is bestemd voor het bijvoeren van vogels in strenge winters.

Het Waterconvenantsfonds is in 1999 ingesteld naar aanleiding van het met het Waterbedrijf Groningen overeengekomen waterconvenant. De beschikbaar gestelde bedragen van 454 per jaar zijn bestemd voor verwerving, inrichting en beheer van de bezittingen in het Hunzedal. In 2023 is 594 besteed aan aankopen, projecten en onderhoud in het Hunzedal.

Voor het project Water over Wolfsbarge stelde Kikkoman Foods Europe B.V., met ingang van het jaar 2000, bijdragen ter beschikking ter dekking van de niet gesubsidieerde projectkosten en ook voor de onderhoudskosten. In 2023 is een nieuwe overeenkomst met Kikkoman Foods Europe B.V. overeengekomen voor een periode van 5 jaar. Kikkoman Foods Europe B.V. stelt op basis van dezelfde voorwaarden voor deze periode een bijdrage van 20 per jaar ter beschikking. In 2023 is 20 besteed aan beheerkosten.

Het Mulder Premie Fonds is bestemd voor het herstel en het behoud van cultuurhistorische waarden en landschapselementen in het landelijk Gorecht-gebied. In 2023 is 48 besteed aan beheerkosten en projectkosten.

Het Blauwe Kleifonds is bestemd voor de aankoop van natuurterreinen en voor projecten voor natuurherstel. In 2023 is 50 toegevoegd aan dit fonds.

In 2020 is het Thies Dijkhuis Fonds ingesteld. Het fonds is bestemd voor het herstel van de boerderij van de voormalig eigenaar, Thies Dijkhuis. Ook kunnen de inkomsten worden aangewend worden voor aankopen en kleinschalige inrichting in de Hunzezone.

Het Groninger Natuurfonds is in 2021 ingesteld en bedoeld voor het aankopen en omvorming van grond in de provincie Groningen om er natuur van te maken. Het fonds wordt gevuld met donaties van particulieren. De grond die gekocht wordt ligt buiten het Natuur Netwerk Nederland waardoor de aankoop niet subsidiabel is en dus volledig met particulier geld moet worden gefinancierd. Met hun donatie kunnen particulieren zo een concrete bijdrage leveren aan het herstel van biodiversiteit. De verworven grond komt in eigendom en beheer van Het Groninger Landschap.

Het Paradijsfonds is in 2021 ingesteld en bedoeld om de natuurwaarden van het perceel 't Pad 5 te versterken door inrichting en beheer van dit perceel.

Het Groninger Landschap vindt het belangrijk om jongeren in Groningen natuur en landschap te laten beleven. We willen dit bereiken door het geven van lessen op basisscholen en het organiseren van activiteiten. Om dit voor iedereen toegankelijk te maken, wordt er geen vergoeding gevraagd. In 2021 is hiervoor het Jeugdeducatiefonds ingesteld.

Voorzieningen

Het verloop over 2023 is als volgt:

	Stand per 31-12-2022	Dotaties	Onttrokken	Stand per 31-12-2023
Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed	1.582	350	189	1.743
Voorziening groot onderhoud natuurreservaten	170	3	-	173
Totaal	1.752	353	189	1.916

Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht aan de gebouwen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

In onderhoudsprojecten worden doorgaans een aantal werkzaamheden gecombineerd. Als groot onderhoud worden alle onderhoudswerkzaamheden met een frequentie van eens per 10 jaar of langer aangemerkt. Om de onderhoudskosten te egaliseren is een voorziening groot onderhoud gevormd. Op basis van ervaring met subsidies voor groot onderhoud en restauraties is het beleid voor de opbouw van de voorziening in 2022 aangepast. Voor de opbouw van de voorziening wordt rekening gehouden met gedeeltelijke externe bijdragen behalve voor de categorie woningen, hiervoor wordt geen externe financiering verwacht.

Van de voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed is 199 kortlopend (< 1 jaar) 348 (1 tot 5 jaar) en 1.197 (5 jaar of langer).

Voorziening groot onderhoud natuurterreinen

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht in de natuurterreinen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

Van de voorziening groot onderhoud natuurterreinen is kortlopend 125 (< 1 jaar) 0 (1 tot 5 jaar) en 48 (5 jaar of langer).

Langlopende schulden

Het verloop over 2023 is als volgt:

	Hypotheek Stichting Nationaal Restauratiefonds
Stand per 31 december 2022	199
Opgenomen leningen	-
Afgeleest in 2023	- 10
	189
Aflossingen 2024, schulden op korte termijn	- 10
Stand per 31 december 2023	179

Hypotheek verstrekt door Stichting Nationaal Restauratiefonds

Betreft een in 2011 verstrekte hypothecaire lening voor de restauratie van een boerderij in Nuis. Het betreft een annuïteiten-hypotheek met een looptijd van 30 jaar. De verschuldigde rente bedraagt 1,5% per jaar.

De totale langlopende schuld met een looptijd langer dan 5 jaar is 139.

Schulden en overlopende passiva

Het verloop over 2023 is als volgt:

	31-12-2023	31-12-2022
Binnen één jaar vervallende aflossingen op langlopende schulden	10	10
Vooruitontvangen donaties en schenkingen	52	71
Belastingen en sociale premies	190	130
Salarissen en personeelskosten	98	93
Projecten	766	1.020
Crediteuren	426	642
Vooruitontvangen huren	67	62
Nog te ontvangen facturen	35	30
Diversen	29	16
Totaal	1.673	2.074

Onder de kortlopende schulden staan verplichtingen met een looptijd van minder dan één jaar verantwoord. Verplichtingen die betrekking hebben op jaren gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de langlopende schulden.

Onder de kortlopende schulden voor projecten is de bijdrage van de NAM voor het onderhoud van boerderij Occo Reintiesheerd en boerderij Melkema opgenomen. Alhoewel de bijdrage een langlopend karakter heeft, wordt de bijdrage gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen. De stichting handelt niet in deze financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van de aan de stichting verschuldigde betaling blijft het eventuele daaruit voortvloeiende verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkers als Provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen over legaten en nalatenschappen zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De stichting heeft daarom als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in Balans opgenomen verplichtingen

De waardering van het recht op vakantiedagen per 31 december 2023 is niet opgenomen onder de kortlopende schulden. In de CAO is bepaald dat het aantal dagen die meegenomen mogen worden naar het volgende kalenderjaar beperkt is.

De gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023

(x 1.000 euro)

Boerderij Melkema, Huizinge

Baten

Baten van particulieren

In het boekjaar zijn van particulieren de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Donaties Beschermers	440	435	435
Giften en schenkingen	313	180	299
Nalatenschappen en legaten	459	250	1.797
Projectbijdragen particulieren	-	-	3
Totaal	1.212	865	2.534

Schenkingen

Onder schenkingen is in totaal 165 opgenomen als schenkingen voor het Blauwe Kleifonds, het Paradijsfonds, het Thies Dijkhuisfonds en het Groninger Natuurfonds. Voor een nadere toelichting zie pagina 75 onder Fondsen.

Projectbijdragen voor particulieren

Betreft bijdragen door particulieren voor projecten. Voor een nadere toelichting zie pagina 86 subsidies en bijdragen projecten.

Baten van bedrijven

In het boekjaar zijn van bedrijven de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Contributies Vrienden	62	65	56
Waterbedrijf Groningen - Waterconvenantsfonds	454	454	454
Kikkoman Foods Europe - Kikkomanfonds	20	20	20
Bedrijven, bijdrage beheer	30	29	30
Bedrijven, bijdragen projecten	404	35	959
Totaal	970	603	1.519

Projectbijdragen voor bedrijven

Betreft bijdragen voor projecten van bedrijven. Voor een nadere toelichting zie pagina 86 subsidies en bijdragen projecten.

Baten van loterijorganisaties

In het boekjaar is de onderstaande bijdrage ontvangen:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Nationale Postcode Loterij- bijdrage projecten	938	938	938
Totaal	938	938	938

Nationale Postcode Loterij

In 2021 is een nieuw contract tussen LandschappenNL (het samenwerkingsverband van provinciale landschapsorganisaties) en de Nationale Postcode Loterij afgesloten voor een periode van 5 jaar. LandschappenNL is door de Nationale Postcode Loterij aangewezen als beneficiënt en deelt mee in de opbrengsten uit de loterij. In het verslagjaar wordt 938 ontvangen. Het aan LandschappenNL uit te keren bedrag wordt jaarlijks door de Nationale Postcode Loterij bepaald. Sinds 1996 worden de provinciale landschappen gesteund door de Nationale Postcode Loterij. De bijdragen zijn van groot belang en stellen de landschappen al jarenlang in staat om talrijke natuur- en erfgoedprojecten te realiseren.

Baten van subsidies van overheden

In het boekjaar zijn door overheden de volgende subsidies verstrekt:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Incidentele subsidies			
Projecten	621	-	1.122
Structurele subsidies			
Subsidiestelsel Natuur en Landschap, Provincie Groningen	2.100	1.962	1.852
Beheersubsidie Kwelders, Provincie Groningen	-	65	65
Subsidie toezicht natuur, Provincie Groningen	-	37	37
Subsidie toezicht natuur, Ministerie van Justitie en Veiligheid	14	-	14
Budgetsubsidie, Provincie Groningen	497	474	456
Subsidie uitvoeringsprogramma Cultuur, Provincie Groningen	50	44	43
Gemeentelijke onderhoudssubsidie molens	21	22	21
Beheerplan Waddenzee, Ministerie van LNV	19	20	30
	2.701	2.624	2.518
Totaal	3.322	2.624	3.640

Baten van andere organisaties zonder winststreven

In het boekjaar zijn door organisaties zonder winststreven de volgende bijdragen verstrekt:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Nationaal Restauratiefonds	178	174	166
J.B. Scholtenfonds, bijdrage onderhoud molens	47	47	47
Projectbijdragen			
Nationaal Restauratiefonds	5	-	5
Prins Bernhard Cultuurfonds	3	-	57
Stichting De Versterking	-	-	50
Bredius stichting	-	-	13
Jaap van Duijn Vogelfonds	-	-	6
J.B. Scholtenfonds	-	-	25
Stichting Oude Groninger Kerken	-	-	3
Stichting Beringer Hazewinkel	-	-	15
Fonds Eemsmond	-	-	1
Dinamofonds	10	-	-
Overige fondsen	5	-	5
Totaal	248	221	393

Projectbijdragen

Betreft bijdragen voor projecten door stichtingen en fondsen. Voor een nadere toelichting zie pagina 86 subsidies en bijdragen projecten.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

De opbrengsten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Huren, pachten, natuurbegraven en overige producten terreinbeheer en erfgoed	1.120	1.313	1.082
Inkomsten overige activiteiten, verkoop artikelen	35	35	30
Totaal	1.155	1.348	1.112

Inkomsten uit overige activiteiten, verkoop artikelen

	Resultaat 2023	Resultaat 2022
Omzet	122	110
Kostprijs	- 87	- 80
Totaal	35	30

De Widge Meuln (links) en de Bovenrijge (rechts), Ten Boer

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo uit financiële baten en lasten kan als volgt worden gespecificeerd:

	Resultaat 2023	Resultaat 2022
Spaarrekeningen		
Rente	17	-
Obligaties		
Rente	35	34
Koersresultaat	23	- 53
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	203	- 611
	261	- 630
Aandelen		
Dividend	53	56
Koersresultaat	56	- 121
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	478	- 462
	587	- 527
Rente ontvangen overig	4	4
Rente op banktegoeden	-	-
Totaal resultaat uit beleggingen	869	- 1.153
Kosten van beleggingen		
<i>Staat verdeling naar bestemming</i>		
Personeelskosten	- 14	- 16
Uitbesteed werk: beheer beleggingsportefeuille	- 47	- 46
Kantoorkosten: bewaar-, transactie en financieringskosten	-	-
Rente lening, overige betaalde rente	- 3	- 12
Totale kosten van beleggingen	- 64	- 74
Netto beleggingsresultaat	805	- 1.227

Het rendement in 2023 op de beleggingen was 10.7%, het rendement in 2022 was -15.9%.

Het gemiddelde netto rendement over de jaren 2021 tot en met 2023 is -0.1%.

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Totaal bestedingen aan de doelstelling	7.806	6.088	8.405
Som der baten	7.845	6.599	10.136
Som der lasten	8.455	6.795	9.016
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	99%	92%	83%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	92%	90%	93%

De norm voor de kosten van beheer en administratie is vastgesteld op basis van hetgeen in de branche gebruikelijk is, maximaal 10% van de totale baten. In 2023 bedroeg het percentage 5.2%, over de jaren 2021 tot en met 2023 was het gemiddelde 4.4%.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

(x 1.000 euro)

Bestemming	Doelstelling		Wer- vingskos- ten	Beheer- en admi- nistratie	Resultaat 2023	Resultaat 2022
	Aankoop en beheer van natuurterre- nen	Aankoop en beheer van cultuurhisto- risch erfgoed				
Lasten	432	1.561	339	-	1.120	4.852
Aankopen en verwervingen						
Directe kosten - aankoopbedragen	4	-	-	-	4	981
Indirecte kosten personeel aankopen natuur en gebouwen	20	26	-	-	46	52
Projecten in het kader van de doelstelling						
Directe kosten - uitbesteed werk	225	1.430	235	-	1.890	3.433
Directe kosten - projectmedewerkers	72	61	70	-	203	185
Indirecte kosten - personeel	111	44	34	-	189	201
Eigen bijdrage, beschikbaar voor directe kosten, aankopen en projecten	-	-	-	-	-	-
Uitvoeringskosten	2.811	1.571	1.092	407	6.123	4.164
Voorziening groot onderhoud, per saldo toegevoegd/onttrokken	22	314	15	3	354	- 1.089
Personeelskosten	1.003	276	317	291	2.034	1.868
Uitbesteed werk	1.186	571	185	21	1.976	2.059
Reis, verblijf- en opleidingskosten	100	8	47	7	165	165
Kosten Raad van Toezicht	-	-	-	3	3	3
Kantoor- en algemene kosten	134	219	154	49	627	437
Heffingen en verzekeringen	114	166	40	16	338	301
Publiciteit en communicatie, inclusief recreatie	5	2	290	1	301	307
Afschrijving	68	14	41	15	141	105
Overige lasten	179	1	3	1	184	8
Totaal	3.243	3.132	1.431	407	8.455	9.016

De 'Afschrijvingen', in bovenstaande specificatie, zijn 32 lager dan in de MVA verantwoord. Dit komt doordat de 32 aan auto afschrijvingen verdeeld wordt onder de kop 'Reis, verblijf en opleidingskosten'.

Lasten

Toelichting lastenverdeling

Algemeen

De toerekening van de kosten naar bestemming geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening wordt gehouden met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen.

Aankopen en verwervingen

In 2023 is 2 hectare natuurgebied verworven.

Voor een nadere specificatie zie pagina 71 onder 'direct in gebruik voor de doelstelling'.

Projecten en aankopen in het kader van de doelstelling

Aankopen	Subsidies		
	Kosten	& bijdragen	Eigen bijdrage
Directe kosten verwerving natuurterreinen	4	-	4
Directe kosten verwerving cultuur historisch erfgoed	-	-	-
Indirecte kosten - personeelskosten verwerving	46	-	46
Totaal aankopen natuurterreinen en erfgoed 2023	50	-	50

Bourtangerveld, Bourtange

Projecten

Projecten natuurterreinen

Afgerond

	Kosten	Subsidies & bijdragen	Eigen bijdrage
Groot onderhoud molen De Putter	26	-	26
Vervanging fietspontje Zuidlaardermeer	51	-	51

In uitvoering

Midwolder Bouwten, natuurinclusieve landbouw	29	15	14
Hunzezone	42	23	19
Eendenkooi Nieuw Onrust	9	9	-
Ontwikkeling en herstel Natuur & Landschapswaarden Coendersborg	38	38	-
Herstel natuurwaarden Leekstermeer	8	8	-
Overige projecten	22	-	22
Directe kosten - projectmedewerkers natuurterreinen	72	-	72
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	111	-	111
Totaal	408	93	315

Projecten cultuurhistorisch erfgoed

Afgerond

Slapen bij de kerkuil, Ennemaborg	74	-	74
Restauratie Nieberter Molen	159	103	56
Overige projecten	19	-	19

In uitvoering

NAM boerderij Occo Reintiesheerd Stedum	721	563	158
Verduurzaming en inrichting villa Barmerhoek - voorbereiding	157	157	-
Boerderij Euvelgunnerweg Dijkhuis	28	-	28
T Pad 5 Niebert	29	-	29
Roeden Molen de Vier Winden	52	43	9
Restauratie Molen de Zwaluw Zuurdijk	7	-	7
Erfinrichting Occo Reintiesheerd	4	2	2
Boerderij Hamdijk 49	60	-	60
Overige projecten	120	87	33
Directe kosten - projectmedewerkers erfgoed	61	-	61
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	44	-	44
Totaal	1.535	955	580

Projecten voorlichting en educatie

Jeugdeducatie, uitbesteed werk	44	-	44
Nieuwe website	106	-	106
Traplift bezoekerscentrum Dollard	10	-	10
Overige projecten	75	-	75
Directe kosten - projectmedewerkers Voorlichting en educatie	70	-	70
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	34	-	34
Totaal	339	-	339

Totaal projecten 2023

2.282	1.048	1.234
--------------	--------------	--------------

Totaal aankopen en projecten 2023

2.332	1.048	1.284
--------------	--------------	--------------

Totaal aankopen en projecten 2022

4.852	2.264	2588
--------------	--------------	-------------

Subsidies en bijdragen projecten

	Totalen	Baten van Particulieren	Baten van Bedrijven	Subsidies van overheden	Baten organisaties zonder winststreven
Midwolder Bouwten, natuurinclusieve landbouw Nationaal Programma Groningen	15			15	
Boerderij Occo Reintiesheerd NAM	563		364		
Stichting Nationaal Restauratiefonds Provincie Groningen				194	5
Restauratie Nieberter Molen Provincie Groningen	103			103	
Hunzezone Gemeente Groningen	23			7	
Groeningen				8	-
Cultuurfonds					2
Het Fonds					5
Dinamo Fonds					1
Eendenkooi Nieuw Onrust Dinamo Fonds	9				9
Ontwikkeling en herstel Natuur & Landschapswaarden Coendersborg Provincie Groningen	38			38	
Herstel natuurwaarden Leekstermeer Provincie Groningen	8			8	
Verduurzaming en inrichting villa Barmerhoek Provincie Groningen	157			157	
Roeden Molen de Vier Winden Provincie Groningen	43			43	
Erfinrichting Occo Reintiesheerd Provincie Groningen	2			1	
Cultuurfonds					1
Overige projecten Provincie Groningen	87			47	
NAM			40		
Totaal	1.048	-	404	621	23
Eigen bijdragen projecten	1.234				
Totale projectkosten 2023	2.282				

Eigen bijdrage projecten

De eigen bijdragen aan projecten worden mogelijk gemaakt door de ontvangen bijdragen van de Nationale Postcode Loterij, Vrienden van Het Groninger Landschap, het Waterconvenantsfonds, nalatenschappen en legaten en particuliere schenkingen.

Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht op de gebouwen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

Voorziening groot onderhoud natuurterreinen

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht in de natuurterreinen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

Personeelskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Lonen en salarissen	1.733	1.776	1.604
Inhuur personeel	43	20	36
Pensioen- en werknemersverzekeringen	592	614	552
Reiskosten woon-werk, overige netto vergoedingen	56	52	51
Kleding personeel en vrijwillig medewerkers	32	42	52
Overige personeelskosten	16	10	11
Totaal	2.472	2.514	2.306

Uitbesteed werk

Het betreft voornamelijk de volgende werkzaamheden in de terreinen en aan cultuurhistorische monumenten:

- onderhoud waterlopen, bebording, paden/wegen en rasters
- onderhoud gebouwen
- maaien en klepelen
- kleinschalige inrichtingsmaatregelen

Reis-, verblijf- en opleidingskosten

Het betreft kosten voor reis, verblijf en opleidingen van de betaalde en vrijwillige medewerkers.

Kantoor- en algemene kosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Kantoorkosten	273	247	266
Contributie LandschappenNL	56	56	49
Huisvestingskosten	298	199	122
Totaal	627	502	437

Publiciteit en communicatie

De kosten zijn als volgt te specificeren:

Onder de kosten voor publiciteit en communicatie zijn begrepen de uitgaven voor het kwartaalblad "Golden Raand".

Wervingskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Personeelskosten	147	144	145
Uitbestede werkzaamheden, directe wervingskosten	13	8	13
Kantoor- en algemene kosten	71	74	65
Publiciteit en communicatie	3	43	29
Reis, verblijf- en overige kosten	8	7	9
Totaal	242	276	261

Percentage kosten (fondsen)werving

Onderstaand is de verhouding van de kosten fondsenwerving in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Resultaat 2023	Begroting 2023	Resultaat 2022
Som van de geworven baten	6.690	5.251	9.024
Wervingskosten	242	276	261
Kostenpercentage fondsenwerving	4%	5%	3%

De kosten betreffen activiteiten voor het werven van baten van particulieren, bedrijven, loterijorganisatie, overheden en organisaties zonder winststreven.

Personeelsbestand

Het aantal fte in 2023 bedroeg 32,8. Over 2022 bedroeg het aantal fte 30,7.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2023	2022
Directie	1,0 fte	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,1 fte	6,7 fte
Afdeling natuur en landschap	14,5 fte	13,2 fte
Afdeling erfgoed	4,5 fte	4,8 fte
Afdeling publiek en relatie	5,7 fte	5,0 fte

Organogram

Zie pagina 32.

Beloning leden Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Stichting Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht. Het verantwoorde bedrag betreft kosten voor een verzekeringspolis tegen bestuurdersaansprakelijkheid.

Beloning Directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Stichting Het Groninger Landschap wordt geleid door één directeur, de heer M.J. Glastra. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld, ook worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Functie	directeur
Dienstverband	
Aard (looptijd)	onbepaalde tijd
Uren	37,0
Parttime percentage	100%
Periode	januari 2023 t/m december 2023
Beloning (in Euro)	
Jaarinkomen	
Bruto loon	103.228
Vakantiegeld	7.946
Totaal jaarinkomen	111.174
Pensioenlasten werkgeversdeel	15.980
Belastbare km-vergoeding	442
Pensioenlast (wg) en vergoedingen	16.422
Totale beloning 2023	127.596
Totale beloning 2022	124.259

Het jaarinkomen van de directeur blijft binnen het maximum van 154.951 euro

(1 fte/12 mnd, index 1 juli 2023) volgens de Regeling beloning directeuren van goeddoelenorganisaties.

Ook het jaarinkomen, de pensioenlast en de belaste vergoedingen (totale beloning) blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum. Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebeloning verwijzen we naar hoofdstuk Organisatie van het jaarverslag.

Enkelvoudige balans (na bestemming saldo) per 31 december 2023

(x 1.000 euro)

	31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA		
Materiële vaste activa	1.170	1.279
Financiële vaste activa	435	435
	1.605	1.714
Vorraden	28	28
Vorderingen en overlopende activa	5.679	5.981
Beleggingen	7.928	7.119
Liquide middelen	2.249	2.517
	15.884	15.645
Totaal	17.489	17.359
PASSIVA		
Reserves en fondsen		
Reserves		
- Continuïteitsreserve	3.874	3.561
- Bestemmingsreserves	7.186	7.397
	11.060	10.958
Fondsen		
- Bestemmingsfondsen	2.458	2.239
	13.518	13.197
Voorzieningen	1.830	1.677
Langlopende schulden	179	189
Kortlopende schulden	1.962	2.296
Totaal	17.489	17.359

Enkelvoudige staat van baten en lasten 2023

(x 1.000 euro)

	Werkelijk 2023	Werkelijk 2022
Baten:		
Baten van particulieren	1.212	2.534
Baten van bedrijven	970	1.519
Baten van loterijorganisaties	938	938
Baten van subsidies van overheden	3.322	3.640
Baten van andere organisaties zonder winststreven	202	347
Som van de geworven baten	6.644	8.978
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.012	962
Som van de baten	7.656	9.940
Lasten:		
Besteed aan doelstellingen		
Natuurterreinen		
- aankopen	24	570
- projecten	408	1.330
- beheer	2.714	2.443
	3.146	4.343
Cultuurhistorisch erfgoed		
- aankopen	26	463
- projecten	1.535	2.268
- beheer	1.353	58
	2.914	2.789
Voorlichting en educatie		
- projecten	339	221
- beheer	1.092	859
	1.431	1.080
Wervingskosten	242	261
Kosten beheer en administratie	407	350
Som van de lasten	8.140	8.823
Resultaat deelneming	-	-
Saldo voor financiële baten en lasten	- 484	1.117
Saldo financiële baten en lasten	805	- 1.227
Resultaat	321	- 110
Resultaatbestemming		
Toevoeging/onttrekking aan:		
continuïteitsreserve	313	286
bestemmingsreserves	- 211	- 123
bestemmingsfondsen	219	- 273
	321	- 110

Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap

Kleine Polder, Termunterzijl

Algemeen

Voor de waarderingsgrondslagen wordt verwezen naar de grondslagen zoals gepresenteerd onder de geconsolideerde jaarrekening.

Grondslagen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Indien waardering tegen nettovermogenswaarde niet kan plaatsvinden doordat de hiervoor benodigde informatie niet kan worden verkregen, wordt de deelneming gewaardeerd volgens het zichtbaar eigen vermogen.

Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de onderneming gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Een aandeel in de winst van de deelneming in latere jaren wordt pas verwerkt als en voor zover het cumulatieve niet verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen. Wanneer de onderneming geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de betreffende deelneming of de feitelijke verplichting heeft de deelneming (voor zijn aandeel) in staat te stellen tot betaling van haar schulden. De negatieve waarde van de deelneming wordt primair ten laste van de vorderingen op de betreffende deelneming gebracht en voor het restant opgenomen onder de schulden.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middelstum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen, met voorrang, inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische, culturele en maatschappelijke doeleinden.

	Vermogen 2023	Resultaat 2023	Vermogen 2022
Eigen vermogen Stichting Het Groninger Landschap enkelvoudig	13.518	321	13.197
Eigen vermogen Stichting Beheer Borgterrein Ewsum	34	4	30
Eigen vermogen Stichting Weltevreden	214	- 84	298
Eigen vermogen Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen	- 258	- 46	- 212
Eigen vermogen geconsolideerd	13.508	195	13.313

Voor nadere toelichting op de balansposten en ook de staat van baten en lasten wordt gezien het minimale aandeel van de deelneming en stichtingen verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Haren, 23 mei 2023

Directeur Marco Glastra

Raad van Toezicht Bert Scholtens, vice voorzitter, lid Financiële Audit Commissie
Natasja Lubbers, lid
Raymond Klaassen, lid
Rutger Dijsselhof, lid, lid Financiële Audit Commissie
Saskia van Cessel, lid
Gerdien Postma, lid

Molenaarswoning Zeldenrust, Westerwijtwerd

Overige gegevens 2023

Afier
auditors

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directie en de raad van toezicht van Stichting Het Groninger Landschap

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Het Groninger Landschap te gemeente Groningen gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Groninger Landschap per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2023;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige winst- en verliesrekening over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Groninger Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

De andere informatie bestaat uit de paragrafen onder het kopje "Jaarverslag 2023" (zijnde het bestuursverslag), bijlage 1 "Overzicht van in- en uitgaande geldstromen" en de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de paragrafen onder het kopje "Jaarverslag 2023", bijlage 1 "Overzicht van in- en uitgaande geldstromen" en de overige gegevens in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Tynaarlo, 31 mei 2024

w.g.

Afier Auditors B.V.
F. Kroon RA

Bijlage 1:

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen

Dit overzicht geeft inzicht in het verloop van de in- en uitgaande kasstromen over 2023 en 2022.

	2023	2022
Inkomende kasstromen		
Ontvangsten van particulieren	1.134	2.262
Ontvangsten van bedrijven	419	483
Ontvangsten van loterijen	938	938
Ontvangsten uit subsidies van overheden	3.341	3.202
Ontvangsten van andere organisaties zonder winststreven	405	421
Ontvangsten voor tegenprestatie voor levering van producten en/of diensten	1.535	1.095
Totaal inkomend	7.772	8.401
Uitgaande kasstromen		
Betalingen in het kader van de doelstelling	8.070	9.737
Betalingen in investeringen in materiële vaste activa	68	108
Betalingen hypothecaire lening	10	9
Totaal uitgaand	8.148	9.854
Saldo financiële baten en lasten	- 50	- 50
Totaal mutatie liquide middelen	- 426	- 1.503
Liquide middelen 1 januari	2.701	4.204
Liquide middelen 31 december	2.275	2.701

Colofon

Het jaarverslag 2023 'De kracht van het Noorden' is een uitgave van Het Groninger Landschap.

Mei 2024

Tekst: Addo van der Eijk en Pie Bouwmeester

Fotografie: A.C. van Zwol (18), Aljan Scholtens (39), Saxifraga-Ed Stikvoort (18), Geert Job Sevink (6, 17, 39), Gerrit Kiekebos (19), Saxifraga-Hans Boll (18), Het Groninger Landschap (16, 22, 24, 26, 28, 29), Saxifraga - Luc Hoogenstein (18, 19), Marco Glastra (11, 43), Marieke Kijk in de Vechte (30, 70), Marleen Annema (4, 9, 14, 25, 32, 34, 44, 50, 60, 62, 64, 78, 81, 84), Mirjam Aalfs (51), Pauline Joosten (94), Robert van der Veen (92), Ron Buist (40), Miroslav Hlavko/Shutterstock (19), Silvan Puijman (12), Thijs Glastra (19)

Grafisch Ontwerp: CorfuDesign, Henk Tuinema